

**KOHTUTE HALDAMISE NÕUKOJA
SAJA KOLMEKÜMNE KAHEKSANDA ISTUNGI PROTOKOLL**

Ministeeriumide ühishoone ruumis Kask/Kõiv ja MS Teams vahendusel

22. mai 2026. a

Kohalviibijad

KHN-i liikmed ja asendusliikmed:

Villu Kõve	Riigikohtu esimees, kohtute haldamise nõukoja esimees
Ivo Pilving	riigikohtunik
Tanel Saar	Tartu Ringkonnakohtu kohtunik
Kristjan Siigur	Tallinna Ringkonnakohtu esimees
Ando Kiviberg	Riigikogu põhiseaduskomisjoni esimees
Imbi Jürgen	Eesti Advokatuuri esimees
Astrid Asi	riigi peaprokurör
Marju Agarmaa	Õiguskantsleri Kantselei õiguskorra kaitse osakonna juhataja (<i>osales päevakorrapunktise 1–5 juures</i>)
Virgo Saarmets	Tallinna Ringkonnakohtu kohtunik
Sten Lind	Tallinna Ringkonnakohtu kohtunik (asendusliige)
Anu Uritam	Harju Maakohtu kohtunik (asendusliige)
Juhan Sarv	riigikohtunik (asendusliige)

Teised osalejad:

Mario Truu	Tartu Ringkonnakohtu esimees
Ene Andresen	Tartu Halduskohtu esimees
Kaupo Kruusvee	Tallinna Halduskohtu esimees
Marek Vahing	Tartu Maakohtu esimees
Liina Naaber-Kivisoo	Harju Maakohtu esimees
Toomas Talviste	Pärnu Maakohtu esimees
Priit Kama	Viru Maakohtu esimees
Tiina Ereb	Tartu Ringkonnakohtu, Halduskohtu ja Maakohtu ning Pärnu Maakohtu, Tallinna Halduskohtu ja Tallinna Ringkonnakohtu kohtudirektor
Hans Moks	Tartu Maakohtu kinnistus- ja registriosakonna, Pärnu Maakohtu maksekäsuosakonna, Harju Maakohtu ja Viru Maakohtu, kohtudirektor
Karin Leichter-Tammisto	Riigikohtu esimehe nõunik
Kristi Kirsberg	kohtute kommunikatsiooni juht
Üllar Kaljumäe	Riigikohtu direktor
Liisa-Ly Pakosta	justiits- ja digiminister
Mari-Liis Mikli	Justiits- ja Digiministeeriumi justiitshalduspoliitika asekanstler
Küllli Luha	Justiits- ja Digiministeeriumi kohtute talituse nõunik
Marilin Reintamm	Justiits- ja Digiministeeriumi kohtute talituse nõunik
Signe Talalaev	Justiits- ja Digiministeeriumi kohtute talituse nõunik
Mart Einasto	justiits- ja digiministri nõunik (<i>osales päevakorrapunktide 1–5 juures</i>)

Viljar Peep kohtureformi projektijuht
Regina Vällik Justiits- ja Digiministeeriumi strateegia- ja eelarvetalituse juhataja (*osales päevakorrapunkti 3 juures*)
Renate Philipp Saksamaa Liitvabariigi kõrgeima halduskohtu kohtunik (*osales päevakorrapunkti 1 juures*)

Juhatas: Villu Kõve Riigikohtu esimees, kohtute haldamise nõukoja esimees
Protokollis: Signe Talalaev Justiits- ja Digiministeeriumi kohtute talituse nõunik

Algus: 22.05.2026. a kell 10.28

Lõpp: 22.05.2026. a kell 15.11

Istungi päevakorras on:

1. **13.03.2026. a KHN-i 137. istungi protokoll kinnitamine** – Riigikohtu esimees Villu Kõve
Otsuse projekt: KHN kinnitab 13.03.2026. a KHN-i 137. korralise istungi protokoll.
Materjalina lisatud protokoll.
2. **Kohtumenetluse kiirendamise eelnõu rakendamine – KS § 41 lg 3 p 4 alusel** – Justiits- ja Digiministeerium, Viljar Peep
Otsuse projekt: KHN avaldab arvamust ja võtab informatsiooni teadmiseks.
Materjalina lisatud kohtureformi rakenduskava, kohtute 2027. a eelarve, kohtuhaldusteenistuse põhimäärus
3. **Kohtute eelarve teemad – KS § 41 lg 3 p 4 alusel** – Justiits- ja digiminister Liisa-Ly Pakosta, Justiits- ja Digiministeerium, Regina Vällik
Otsuse projekt: KHN avaldab arvamust ja võtab informatsiooni teadmiseks.
Materjalina lisatud memorandum valitsuskabineti nõupidamisele
4. **Justiitsministri 27. oktoobri 2005. a määruse nr 47 „Maa-, haldus- ja ringkonnakohtu kohtunike arv ja jagunemine kohtumajade vahel” muutmine – KS § 41 lg 1 punkti 4 alusel** – Justiits- ja Digiministeerium, Külli Luha
Otsuse projekt: KHN annab nõusoleku justiitsministri määruse vastavalt muutmiseks.
Materjalina lisatud eelnõu projekt ja seletuskirja kavand.
5. **KHN-i soovitude muutmine seoses Riigikohtu halduskolleegiumi otsusega nr 3-22-2263/35 – KS § 41 lg 3 p 4 alusel** – Riigikohus, Ivo Pilving
Otsuse projekt: KHN avaldab arvamust.
Materjalina lisatud [KHN-i soovitud kohtute meediasuhtluseks](#) ja halduskolleegiumi otsus nr 3-22-2263/35.
6. **Muud teemad (Riigikohtu esimehe Riigikogule esitatava ettekande tutvustus; õigusabikulude väljamõistmine; töökoormusmetoodika teemad) – KS § 41 lg 3 p 3 ja 4 alusel** – Riigikohtu esimees Villu Kõve; Eesti Advokatuur esimees Imbi Jürgen; Justiits- ja Digiministeerium, Külli Luha
Otsuse projekt: KHN võtab informatsiooni teadmiseks.
Materjal puudub.

Istungi algus kell 10.28.

I. Pilving tutvustab pr Renate Philippi, Saksamaa Liitvabariigi kõrgeima halduskohtu kohtunikku, kes stažeerib hetkel Riigikohtus.

KHN-i liikmed kinnitavad istungi päevakorra.

1. **13.03.2026. a KHN-i 137. istungi protokollkiinnitamine** – Riigikohtu esimees Villu Kõve

KHN-i 137. istungi protokollile ei ole kellelgi täiendusi ning see kiidetakse heaks.

Otsus: KHN kinnitab 13.03.2026. a KHN-i 137. korralise istungi protokollki.

Lahkub pr Renate Philipp.

2. **Kohtumenetluse kiirendamise eelnõu rakendamine – KS § 41 lg 3 p 4 alusel** – Justiits- ja Digiministeerium, Viljar Peep

L.-L. Pakosta: Arutelud Riigikogus on läinud hästi ja konstruktiivselt ning tehtud on 91 muudatusettepanekut, kus kõik ei ole eraldi teemad. Oleme arvestanud peaaegu kõiki ettepanekuid ning vaid üksikud nüansid jäid edasisse arutellusse. Kõik liigub hästi ning suur tänu koostöö eest.

V. Peep: Esitatud ettepanekute viimane arutelu toimus teisipäeval Riigikogu põhiseaduskomisjoni istungil. Justiits- ja Digiministeerium esitas Riigikogule 91 muudatusettepanekut. Need on ministri poolt allkirjastatud ja kättesaadavad põhiseaduskomisjoni veebilehel. Suurema osa moodustavad neist Riigikohtu menetlusõiguslikud ettepanekud, mis on teada ka varem Riigikohtu esimehe moodustatud töörühma ettepanekutena, mida arutasime ka kohtureformi toimkonnas. Tegemist on kohtumenetluse kiirendamise ettepanekutega. Markeerin ära suuremad mõtted seoses kohtukorraldusega. Esiteks vangistusasjade üleriigiline jagamine kahe halduskohtu vahel kohtualluvust muutmata, mis algselt jäi välja, kuid on Riigikohtu soovil eelnõus tagasi. Keskkonnaõiguse asjas esitatakse kaebus kaebaja elu- või asukoha järgi, see võimaldab neid ühtlasemalt jagada. Garanteeritud on kohtuniku tagasipöördumise õigus, olenemata sellest, kas ta on esimeheks nimetatud või kohtusüsteemist väljas muus juriidilisel tõl.

Liitub Priit Kama MS Teams vahendusel.

Kui kohtunike arv oli seaduses praegu sõnastatud kuni 164, 26 ja 46 kohtu liigiti, siis sealt eest kaob ära sõna “kuni”, mis annab parema manööverdamise ruumi põhjendamaks, miks kohtunike palgafond ei tohiks väheneda, kui kohtunike arv on väiksem. On ka väiksemad muudatusi, mis täpsustavad sõnastusi või juba kokkulepitud konstruktsiooni. Näiteks, et tulevasel kohtute nõukogul oleks avatud pädevused, mitte täpne loetelu, ning võib arutada ka kõike muud, mis on oluline. Tööjaotusplaan ei pea olema aastaks, vaid ka pikemaks ajaks, kui kohus seda vajalikuks peab. Spetsialiseerumissuundadest jäi välja tööõigus, kuna see on kõigist pakutud suundadest kõige väiksem. Vabandame, et materjalide edastamine on jäänud viimasele hetkele.

Näeme, et kohtute seaduse rakendamiseks on vaja edasi liikuda paljude tegevustega ning kavandada nii rahastust kui ka organisatsioonilisi lahendusi. Enamik otsustest ettevalmistustegevuste kohta tuleb tulevaselt kohtute nõukogult, mida täna veel ei ole. Kõik tänased materjalid on kavandi mustandid, selleks et asju läbi modelleerida ja arutada. Kui nõukogu sügisel moodustatakse, siis ei alusta ta tühilt kohalt ning eeltöö on tehtud. Valikute osas piire ees ei ole ning oluline on, et pingelisse ajaraami mahutamiseks on piisavalt palju asju ette valmistatud. Oleme kohtujuhtidega tihedalt koos käinud ja ettevalmistustöödega alustanud. Kui vaadata rakenduskava mustandit, siis seal on punktid, mida peaks käesoleval aastal kuni 1. jaanuarini tegema Justiits- ja Digiministeeriumi kohtute talitus – ennekõike aidata kaasa nii eelnõu menetlusele kui eelarvestamisele. On ka mitmeid korralduslikke töid ja rakendusmäärusi, mida peaks ette valmistama. Kohtujuhtidega oleme rakkerühmas tegelenud ennekõike rahastamise teemadega. Lisaks sellele, mis on ministri poolt varem lubatud 350 000 eurot kohtuhalduse korraldamise kulude katmiseks, on lisandunud ka KIS vastutava töötaja ülesannete üleandmisega seotud ressurss.

Järgmiseks räägin, kuidas käib kohtute grupi eelarvestamise protsess ja teiseks kohtuhaldusteenistuse moodustamine ning koostöö korraldamine teenistuse ja kohtute vahel. Eelnõu seletuskirjas oleme kasutanud mõistet “terviklik eelarvestamine”, et tuua kõik otsad protsessi kokku. Kui vaatate eelnõus kohtute eelarve paragrahve, siis seal on kõik olulised aspektid välja toodud. Kui kevadel hakatakse kohtute eelarvet kokku panema, siis kohtute nõukogu vaatab peale kohtute arengukava põhilistele arengusuundadele, mida peab planeerima nii pikemas perspektiivis kui ka järgmiseks eelarve aastaks. Justiits- ja Digiministeeriumi ülesanne oleks teha strateegiline ülevaade pikemas perspektiivis planeeritavatest poliitikakujundamise tegevustest ning nende mõjudest, eeskätt menetlusõiguses. Meil

on ca 2500 paragrahvi menetlusõigust üle menetlusseadustike ning ka digiarendusi, mis osaliselt jäävad ministeeriumi korraldada (kohtutega seotud keskne infrastruktuur ja taristu). Me pole täpselt välja pakkunud, milline peaks olema tulevane koostööformaat ministeeriumi ja kohtute vahel. Kohtud haldavad end grupina ise ning kohtute töölauga seotud kohtute infosüsteemi võtavad kohtute enda hallata ja arendada, aga vaja on suurt pilti, kuhu liikuda menetlusõiguse osas (nt võistlevas kriminaalmenetluses, maksejõuetuses, tsiviil- või haldusõiguses ning kohturegistrite teemadel). Kas kitsendada edasikaebamisõigust, luua lihtmenetlusi juurde või neid oluliselt laiendada – on terve rida asju, mis mõjutavad otseselt kohtute töötempot ja töökoormust. Seega on vaja suuremat pilti, strateegilist planeerimist ning kestlikku koostööformaati nii Justiits- ja Digiministeeriumi, kohtute kui ka näiteks advokatuuri vahel. Strateegiline pilt peaks olema laual aasta kahe esimese kvartaliga, et saaks järgmise aasta eelarve esimest versiooni kokku pannes terviklikku vaadet hinnata.

Vahepeal oli teemaks ka tulemusleppeline juhtimine. Oleme suunana välja pakkunud lahenduse, kus lisaks keskmisele menetlusajale, mis ei hõlma jääki, vaid lahendatud asju, kasutame ka Euroopa Komisjoni koostatavates õigusemõistmise edetabelites nähtavat rahvusvahelist võrdlust, mida Euroopa Komisjon ja CEPEJ kasutavad, siis seeläbi tuleb oodatav kohtuasja läbivaatamisaeg üpris usaldusväärselt välja (jagades jäägi ja tegelik lahendatud asjade arv ja korrutades jagatise 365 päevaga). Oleme jõudnud lahenduse juurde, kuidas seda seaduseandajale esitada, et lauale oleks toodud kaks kohtuastet ning üleriigilised osakonnad ja näidatud, mis suunas näitajad lähevad. Kui praegu planeerime 2027. aasta eelarvet, tuues välja, mis suunas asjad lähevad ja mis on mõjud, siis seadusandja saab raha eraldamise juures sellega arvestada.

Kohtujuhtide arutelu viis selleni, et täna kokkulepitud töökoormuspunktid sobivad hästi kohtu ja menetlusliigi sees töö jagamiseks, kuid kohtute ja menetlusliikide omavaheline võrdlemine tekitas lahkarvamusi. PlanPro kaudu toimuv menetluste mõõtmine ja kõik muud statistilised tegevused, mida me praegu kohtute koormuse hindamisel teeme, annavad kunagi vilja, aga me ei saa seda kasutada 2027. aasta eelarve protsessis. Oodatava läbivaatamise aja lahendus tundus kõige mõistlikum. Kohtuasjade läbivaatamise aeg on oluline näitaja, kuna see on nii avalikkuse kui Riigikogu tähelepanu keskpunktis. Kohtute grupi eelarve peatüki koostamisel on lähtutud tänasest Riigikohtu peatükist ning Justiits- ja Digiministeeriumi õigusriigi programmi kohtuid puudutavast osast, kohaldades need uuele kohtuhaldusmodelile. Samuti nimetame ära kohtunike arvu ning kohtumajad, kuna need on olulised sisendid seadusandjale eelarvestamisel.

Kohtuhaldusteenistuse põhimääruse osas on tegemist kavandiga tulevasele kohtute nõukogule otsustamiseks. Kõige olulisem on rollijaotus – millised rollid tõsta kesksesse tugikeskusesse ning mida juhtida maatriksjuhtimise põhimõttel ning mida mitte liigutada. Praegune kohtute koosseis on ebaühtlane: sama ametinimetuse taga ei ole alati samasisulised ülesanded ning ametikohad ei ole seetõttu hästi võrreldavad. Seetõttu on üldpilt kirju. Põhimääruse kavandi lisas üritasime välja käia funktsioone, mida täidetakse. Kui jätame kõrvale strateegilised funktsioonid kohtusüsteemi kui terviku juhtimiseks, mis on eeskätt seotud finantsjuhtimise, analüüsi ja varahaldusega, siis räägime suures osas tugiteenustest, mis vajab kõige rohkem selgust. Täna on tsentraliseeritud üksusi ja võrgustikke, mis teenindavad kõiki kohtuid (nt personal, kommunikatsioon, turvateenistus), ning need saab tõsta kesksesse tugikeskusesse. Kantselei- ja sekretäritöö puhul võib arutelude põhjal tinglikult tõmmata piiri istungisekretäride ja kantselei referentide ülesannete vahele. Istungisekretärid jäävad kohtusse kohtuesimehe juhtimisvaldkonda kohtuniku abiliseks koos juristiga. Vahetegu referendi ja sekretäri vahel jookseb täitmise tegevuste vahel. Kui istungisekretär võib teha (tulevikus loodetavasti rohkemgi) korralduslikke määrusi, valikuid ja toiminguid ning vahendab, mis erisusi peaks arvesse võtma dokumentide teatamise, kättetoimetamise või tähtaegade muutmise osas, siis kohtu kantseleil on omad toimemudelid, kuidas korraldada kohtuasja vastuvõtmist, jagamist, kättetoimetamist ja lahendi avalikustamist. Ka infoteenistus ja arhiiviteenistus võiksid olla kantselei bloki osad. Võib tulevikus kaaluda, kas infoteenistuse ülesannete hulka on mõistlik tuua ka kohtusse eri kanalite kaudu saabuvad pöördumised, sealhulgas isikute vastuvõtt ning telefonikõnedele ja e-kirjadele vastamine. Põhimääruse kavandi teenuste korraldamise osas pakume välja kolm võimalikku lahendust. Esiteks, tulevane kohtuhaldusteenistus korraldab teenust keskselt ning vastutab teenuse sisu eest, kuigi sisend tuleb kõigist kohtutest – näiteks IT arendused. Teiseks, maatriksjuhtimisega tugiteenus, kus teatud korraldused (nt inimeste asendamised) on keskselt korraldatud. Samas on tegemist tegevustega, mida osutatakse kohtutes kohapeal, millest tuleb ka maatriksjuhtimine. Kolmandaks on võrgustiku teenused, kus kohus arutab näiteks kohtutele saadetavaid eelnõusid ning finants ja statistiline analüüs tuleb kohtuhaldusteenistusest, aga sisu pool tuleb kokku viia võrgustiku teenusena.

Tegemist on mõttepaberitega, mille osas tulevane kohtute nõukogu otsustab, millega nõustub ja mida teisti või juurde teeb.

V. Kõve: Kas on küsimusi?

T. Saar: Kohtunike piirarv – kui KHN peaks täna heaks kiitma selle, et viiakse üks esimese astme kohtuniku koht Tallinna Ringkonnakohtusse, siis on eelnõusse pandud 46 kohta kohe lõhki. Kas ministeerium on teinud ettepaneku selle muutmiseks või mis sellega saab?

K. Luha: Kui KHN annab täna määrusele heakskiidu, siis me jõuame määruse jõustada ning viime selle muudatusettepanekuna Riigikogu põhiseaduskomisjoni.

M-L. Mikli: Me oleme seda juba põhiseaduskomisjoniga arutanud ning nad teavad, et see muudatus võib tulla.

J. Sarv: Ma ei näe, et eelnõusse oleks lisatud kohtuniku koondamise aluse äravõtmine. Kui kohtunike arvu tulevikus vähendatakse, siis see ei saa olla ametisolevate kohtunike teenistusest vabastamise alus, kuna põhiseaduse § 147 kohaselt nimetatakse kohtunik ametisse eluaegsena.

V. Kõve: Me rääkisime sellest komisjonis ning keegi ei vaielnud vastu.

A. Kiviberg: Vaatame eelnõu selles osas veel üle.

M. Reintamm: Seal tekkis küsimus, et kui Riigikogu vähendab seadusega kohtunike arvu ja koondada ei saa, et kas siis ei teki vastuolu.

V. Kõve: Lubasite, et võib ka üle viia, mis tähendab, et edaspidi kohta täita ei saa.

L.-L. Pakosta: Olen aru saanud, et lahendus seisneb selles, et kui kohtunik viiakse ajutiselt üle, siis oodatakse, kuni vabaneb koht pensionile jäämise tõttu.

J. Sarv: Ning kui seadusandaja tahab piirarvu vähendada, siis ta saab seda teha tulevikus vabanevate ametikohtade arvelt.

L.-L. Pakosta: Kriitiline arusaam on kindlasti selles, et siis oodatakse pensioneerumist.

J. Sarv: Sõnastus on olemas Riigikohtu ettepanekutes.

A. Uritam: Eelnõus on muudatusi tehtud, aga kõige olulisemad asjad on endiselt sees, millest Riigikogus sai räägitud. Ei pannud tähele, et välja oleks läinud problemaatiline tagasisidestamine ning et muudatusi oleks tehtud eestseisuste pädevuse ja valiku osas. Kas on otsustatud täispaketiga edasi minna, vaatamata sellele, et ei ole kohtunike ülemäärast toetust ühele või teisele.

V. Peep: Tagasisidestusvestluse aluseid on täpsustatud nii, et selle pidamiseks peab olema vajadus ning selgitus, mis eesmärgil seda läbi viiakse. Täpsustatud on, et eestseisus küsib enne tööjaotusplaani kehtestamist üldkogu arvamust. Samas jääb kehtima suurem mudel, mille kohaselt kuuluvad asutuse juhtimise kesksed küsimused – nagu kohtu kodukord koos koosseisu ja struktuuriga ning tööjaotusplaani koos spetsialiseerumisega – kohtu juhtgrupi ehk eestseisuse pädevusse. Eestseisus komplekteeritakse 50/50 põhimõttel: üksuste juhid ja sama palju valitud kohtunikke. Tahaksime selle juurde jääda.

V. Kõve: Kas komisjon on formaalseid otsuseid teinud? Toimunud on arutelud, mida ministeerium toetab, mida mitte.

A. Kiviberg: Formaalsed otsused on veel tegemata. Oleme praegu muudatusettepanekuid kuulanud ning menetlusotsused alles tulevad. Seega natukene on veel võimalik arutada. Oleme aga lubanud enne jaanipäeva lõpuni jõuda ning ma pingutan selle nimel.

A. Uritam: Täna on toimumas Euroopa Kohtunike Ühingu aastakoosolek, kus kolleegid on teinud esialgse hoiatuse, et me võime taotleda resolutsiooni, kui ei saada asju korda, mida me peame äärmiselt

problemaatiliseks – nii tagasisidestamine kui ka see, kuidas eestseisused moodustatakse ning kuidas tööjaotusplaane kehtestatakse. Me võtame seda tõsiselt.

A. Kiviberg: Aitäh hoiatuse eest. Saadikutel on siiski õigus langetada otsuseid ja võtta vastu seadusi ning eksperdid annavad arvamust.

I. Pilving: Soovin Riigikogu liikmetele jõudu ja meeleskindlust. Tähtis on, et eelnõu jõutakse õigel ajal vastu võtta. Pean ka protokollis huvides välja tooma, et toetan Eesti Kohtunike Ühingu selles, et eestseisus peaks olema kohtunike valitud, v.a kohtu esimees. Täna plaanime asendada üldkogu eestseisusega ja see ei saa olla järsk muudatus, et teeme selle hierarhilise ja administratiivse organina sisuliselt esimehe ainuuhutimisel. See ei ole tasakaalumudel, mida ministeerium praegu soovib. Eestseisused peaksid olema kohtunike valitud. See ei ole ultimaatum, vaid hinnang, mis on minu meelest kohtunike seas valdava enamuse arvamus.

V. Kõve: Komisjon peab otsustama.

A. Kiviberg: Aitäh, aga mulle jääb olukord arusaamatuks. Seni on mul jäänud mulje, et kohtunike ühing on põhimõtteliselt eestseisuse kui organi vastu, kuid praegu kuulen, et teatud tingimustel peetakse seda siiski vastuvõetavaks. Kumb seisukoht siis kehtib?

A. Uritam: Parem oleks muidugi see variant, kui eestseisuse kõik liikmed oleksid kohtunike poolt valitud, mis pehmendab natuke muudatuse keerukust. Aga ma ei saa ühingu eest kinnitada, et oleksime sellisel kujul nõus, et tööjaotusplaane hakkavad eestseisused kehtestama. Oleme selgitanud, et probleem pole eestseisustes kui sellistes, vaid selles, et meil ei ole kriteeriume, mille alusel tööjaotusplaane hakatakse kehtestama. Kui kaalute, kuidas olukorda lahendada, siis oleme valmis kaasa mõtlema. Samamoodi ka tagasisidestamise osas. Me ei ole sellele põhimõtteliselt vastu, kuid oleme vastu väljapakutud lahendusele.

V. Kõve: Suurematest asjadest on praegu laual eestseisuse moodustamine ja tagasisidestamine.

I. Jürgen: Minul tekkis küsimus riigi õigusabi seaduse muutmise kohta, mida näen praegu esmakordselt ja millele pean vajalikuks reageerida. Muudatuse sisu on riigi õigusabi saamise lävendi tõstmine, nii et riigi õigusabi ei saaks isikud, kelle kulud õigusteenusele ei ületa eeldatavasti kolmekordset keskmist ühe kuu sissetulekut. Praeguse seaduse järgi ei ületa kahekordset keskmist ühe kuu sissetulekut. Ehk sellega vähendatakse riigi õigusabi saajate ringi ning väidetavalt vähendatakse sellega eelduslikult kohtute koormust, mh põhjendamatute nõuete esitamiseks. See ei tundu olevat korralikult läbi analüüsitud. Mis probleemi siin lahendatakse? Kas inimesed, kellel on natukene suurem sissetulek, esitavad just neid põhjendamatuid nõudeid ja kas see on viis, kuidas täna seda küsimust peab lahendama? Mina olen pigem seisukohal, et täna on Eestis õigusabi saajate ring kitsas ja Eesti inimestel on vaja rohkem õigusabi saada. Sellele ettepanekule esitab advokaatur vastuväiteid, kuna see on esimene kord, kus seda näeme ning seda pole varem eelnõu diskussioonis olnud. Minu arvates ei ole see õige ja hea lahendus ning see pole praegu ka piisavalt põhjendatud. Riigi õigusabiga on teised probleemid. Nende taotluste lahendamine võtab ka kohtutel palju aega. Seal saaks muret lahendada teiste meetmetega, tehes näiteks taotlemine ja taotluste lahendamise kord lihtsamaks. Justiits- ja Digiministeeriumis on valminud ju ka analüüs, mida süsteemis muuta. Seda pilti peaks vaatama terviklikuna ja mitte teha kiirustades sellist sammu, vähendades järsult inimeste hulka, kellel on õigus riigi õigusabi saada.

V. Kõve: See oli Riigikohtu ettepanek. See analüüs, millele viitasid, pakub meie teada välja tõsta lävend neljakordseks. Küsimus on, kes peaks saama riigi õigusabi ja riigilõivudest vabastamist – kas keskmise sissetulekuga inimene peaks seda saama? Täna arvestades kõiki neid mahaarvamisi, mis on tunnustatud ja tuleb kahe kuu sissetulekust maha võtta (nt eluaseme kulud, pangalaen, auto liising, toidukulud), siis arvutasime, et põhimõtteliselt võib ka kohtunik ja advokaat sattuda sinna ringi vähegi suurema kulu puhul, ehk kas see on põhjendatud. Eesmärk on tõmmata abisaajate ringi koomale, et ressursi paremini kasutada.

I. Jürgen: Kas on analüüsitud, kui palju me seda teha saame ja mis ressursi me siis kokku hoiame? Kui me seda tegelikult ei teata ja lihtsalt vähendame riigi õigusabi saajate ringi, siis seda ei saa niimoodi siin laua taga läbi arutada. See vajab suuremat tähelepanu ja analüüsi.

V. Kõve: Teine pool on ka vabastus riigilõivudest. Ka see muudatus on välja pakutud ja need peavad olema igal juhul ühesugused. Latt on liiga kõrge Eestis ning ka keskklassi inimesed mahuvad sinna alla.

I. Jürgen: Kas see on täna probleem, et liiga paljud inimesed saavad riigi õigusabi?

V. Kõve: Liiga palju sekeldusi on sellega küll ja kogu menetlusabiga.

I. Jürgen: Ma ei nõustu sellega. Juhin tähelepanu sellele ja palun seda mitte kiirelt lahendada ilma läbi mõtlemata. See mõjutab inimestele õigusabi kättesaadavust.

V. Kõve: Kas see analüüs on ministeeriumil valmis?

M.-L. Mikli: Jah, analüüs on olemas, kus tehti ettepanek, et see peaks olema üldse neljakordne.

V. Kõve: See on taas üks poliitiline valik.

L.-L. Pakosta: Tagasisidestamise paragrahv on oluliste kitsendustega pehme instrument. Tuletan meelde, et tagasisidestamine on normaalne asi kõigis organisatsioonides. Toome seadusesse selge õigusliku aluse. Me oleme viimane Euroopa Nõukogu riik, kus seda tagasisidestamise alust seaduses ei ole. Mis puudutab eestseisuseid – kui on nii, et kohut juhib üks inimene ja muud juhatust ei ole, siis see on autoritaarne juhtimine. Mulle on arusaamatu, kuidas kohtunikud üksteist ei usalda, et juhtimine võiks veidi kollegiaalsemalt toimuda.

V. Peep: Me liigume selle eelnõuga mitmes punktis üldiste põhimõtete juurde, mida Euroopas kohtute juhtimisel kasutatakse. Seega ei ole see üksnes kohtuhalduse üleandmisega seotud ning puudutab ka näiteks tagasisidestamist, kus me oleme tõesti Euroopa Nõukogu liikmesriikide hulgas anomaalia, kuna meil puudub täielikult nii kõva kui pehme tagasisidestamise toimiv mudel. See käib ka kohtujuhtimises selle kohta, mis puudutab tööjaotuse kehtestamist – see käib kas töökollektiivi või juhtorgani poolt. Eestseisusel ei oleks vaba voli teha mistahes tööjaotuseplaan. Kohtute seaduses on ka täna tööjaotusplaani kohta põhjalik regulatsioon, mille kohaselt peab tööjaotusplaan hõlmama kõike, olema juhuslik ja tagama spetsialiseerumise (mida me täpsustame), tagama ühtlase koormuse ning nägema ette asendamise korra (KS § 37 lg 2). See, et töökollektiivi asemel hakkab seda tegema kollegiaalne juhtorgan, on ka liikumine rahvusvahelises mõttes keskpõranda poole ja eemale anomaaliast, mis meil on seni olnud.

L. Naaber-Kivisoo: Me saatsime esimeeste poolt Riigikogule kirja, kus avaldasime kahtlust selles osas, kas eelarvevahendid on piisavad selle reformi läbiviimiseks. Meil on eelarvega jätkuvalt suur mure. Saan aru, et me räägime sellest alles pärast lõunat, aga ka siin eelnõu juures on see küsimus oluline. Lisaks sellele ka rakenduskavaga kiirustamine. Me jääme ka selle juurde, et poole aastaga selle kõige toimima panemine on utopiline.

J. Sarv: Toetan tagasisidestamise mehhanismi loomist. Eestseisuse osas on kahetsusväärne, et muudeti eelnõus vahepeal olnud varianti, kus eestseisus oleks koosnenud kohtu esimehest, kohtuesimehe ettepanekul kohtute nõukogu nimetatud liikmetest ja kohtu üldkogu valitud liikmetest ning kus kohtu esimehe ja kohtute nõukogu valitud eestseisuse liikmed oleksid moodustanud enamuse. Jääb arusaamatuks, kuidas saab olla tegemist kollegiaalorganiga, kui selle enamuse nimetab üks isik, ehk kohtu esimees. See ei ole siis sisuliselt kollegiaalorgan. Selleks, et neil liikmetel oleks mingigi sõltumatus kohtuesimeestest, ei saa olla nii, et esimees saab nad igal hetkel tagasi kutsuda. Ma ei ole küll analüüsiga tutvunud, aga riigi õigusabi asjus võiks vaadata üle nende kohtuasjade ring, kus riigi õigusabi antakse. Praegu toimub minu arvates riigi raha põletamine näiteks vangistusest tingimisi ennetähtaegse vabastamise menetlustes, kus tavaliselt õigusküsimusi pole, kohus toimib uurimisprintsipiil ja kaitsja olemasolu pole valdavalt vajalik. Neid kohti on ilmselt veel, kus tuleks vaadata väga kriitiliselt üle, kas üldse riigi õigusabi anda või siis vaid väga erandlikel asjaoludel. Sealt saaks ilmselt väikese kokkuhoiu ja suunata see raha sinna, kus seda on rohkem vaja.

L.-L. Pakosta: Vangistuste ennetähtaegse vabastuse riigi õigusabi muudatusettepaneku suudame ilmselt veel teha, mis tundub poliitiliselt vastuvõetav. Ülejäänud nimekirja ei suuda kohe süveneda.

M. Vahing: Enne peaks sinna sisse vaatama, sest näiteks Tartu Maakohus ei määra seal riigi õigusabi.

L.-L. Pakosta: Kui seda nagunii ei määrata, siis võiks selle ära võtta.

V. Kõve: Mõte on, et olemasolevat raha saaks riigi õigusabis paremini kasutada.

I. Jürgen: Täiesti nõus, aga selleks tuleb tervikpilti vaadata, mitte teha seda üksikult ning tõsta praegu kolmekordseks, vaatamata asjade ringi, kus seda üldse määratakse. Pooldan terviklahendust.

V. Kõve: Komisjon vaatab. See on põhimõtteline valik.

A. Uritam: Jään ikkagi enda juurde, et tagasisidestamise osas ei ole midagi paremaks läinud. Selgitan veelkord, et tagasisidestamise otsustamine peab olema põhjendatud. Seal on öeldud, et esimees teeb ettepaneku, aga ei ole öeldud kellele. Loogiline on, et esimees teeb ettepaneku kõrgema astme kolleegiumile ning siis see kolleegium otsustab asjaolude pinnalt, kas kohtunik vajab näiteks täiendavat koolitust ning sellele järgnevalt leitakse mingisugune meetod, et anda talle vajalikul määral mingeid täiendavaid koolitusi. Praegune lahendus on äärmiselt subjektiivne, sest puuduvad kriteeriumid ja kategooriad selle kohta, millistel juhtudel esimees selle ettepaneku teeb, millistel asjaoludel, kellele ning mis saab edasi. Üks ringkonnakohtunik justkui midagi vestleb, aga millest? Olete kirjutanud, et menetluspraktika ja töökorralduse arendamisest, aga kõik ringkonnakohtu kohtunikud ei teagi, kuidas esimese astme töökorraldus toimub, kuivõrd paljud neist ei ole esimeses astmes töötanud. Seega sealt ei tule sisulist kvaliteeti, rääkimata sellest, et ringkonnakohtunikud on tööga ülekoormatud. See lahendus on subjektiivne ja võib muutuda subjektiivse surve vahendiks ning tuleb teha ümber nii, et see oleks pehme abistamise meetod, mis realselt toimib objektiivsete kriteeriumide alusel.

Eestseisuse osas ei tea mina selliseid rahvusvahelisi põhimõtteid, mis kohustaks sellist organit looma. Tean rahvusvahelisi põhimõtteid, mis ütlevad, et kohtunike omavahelise tööjaotuse kriteeriumid peavad olema ette teada ja objektiivsed. Enamikes riikides on kohtunike omavahelise tööjaotuse toimine seaduses kirjas, meil see nii ei ole. Kui me võtame kohtunikelt selle otsustusõiguse ära, siis me seisame silmitsi probleemiga ning seda ei saa lasta juhtuda. Asi pole kohtunikest kolleegide usaldamises, vaid selles, kas otsused on põhjendatud, arvestavad kohtunikke ja ei tekita surve mehhanismi. Lahenduseks on kaks varianti – a) eestseisuse liikmed on kõik kohtunike valitud või b) tehke eestseisused, aga ärge andke eestseisustele tööjaotusplaani kinnitamise õigust, mis on tegelikult kõige õigem.

V. Kõve: Kõik need variandid on laual, kaasa arvatud vahepeal Juhani öeldu. Ando võtab need teadmiseks ja komisjon peab otsustama.

T. Saar: Siin laua äärest on käinud läbi, et riik valmistab ette keelemudelit, mis võiks turvalise tööriistana olla kättesaadav järgmise aasta teisel poolel. Kuidas sellega on? Millised IT funktsioonid antakse kohtutele üle ja kuidas on see rahastatud?

L.-L. Pakosta: Meil on olemas kõikide krattide aluseks olev eesti keele mudel, mida kasutatakse laialdaselt, ning sinna peale on ka keeleõppe mudeleid trennitud. See pole nii suur ülesanne, kui ta pealtnäha paistab ning alustööd on kogu aeg tehtud. Pigem peaks vaatama, mis on konkreetsed lahendused, mida kohus spetsiifiliselt vajab. Ka arvutusvõimekus on meil olemas. Muud probleemi ma ei näeks, kui et me ei suuda võib-olla piisavalt täpselt sõnastada, mida täpselt vaja on ja mis andmekaitse nõuetega peab seal arvestama.

V. Kõve: Kuna kogu rakendamine sõltub Riigikogu komisjoni edasisest menetlusplaanist, siis ehk ütled, Ando, kuidas Sinu enda menetlusplaan välja näeb? Millal on teine lugemine? Mis on optimistlik plaan?

A. Kiviberg: Olen andnud lubaduse selle istungjärgu lõpuks kohtureform esitatud kujul vajalike muudatustega vastu võtta ja selle nimel ma töotan. Kui on küsimusi üleval, siis kogun inimesed kokku, arutame ja analüüsime. Otsuseid teevad selleks volitatud saadikud kaalutluse alusel ning meie kohustus on vaadata suurt pilti. Ma ei oska kuupäevaliselt öelda, aga olen lubanud, et kui näeme, et on veel vaja arutada, siis leiame selleks aja.

V. Kõve: Milline võiks olla teise lugemise eeldatav aeg, kuivõrd kuu aja pärast on jaanipäev juba käes.

A. Kiviberg: Praegu ei tea öelda. Praegu on istungite vaba nädal ja sellest järgmisel nädalal tahame hakata edasi liikuma.

V. Kõve: Kui eelnõu võetakse jaanipäevaks vastu ja kõik lähivad suvepuhkusele kohtusüsteemis, kuid peaksime ikkagi mõtteid vahetama, et mis siis ikkagi saab. Kui septembris on vaja hakata kohtute nõukogu kokku panema ja kohtuhaldusteenistust luua, siis need otsused tuleb suvel teha.

J. Sarv: Praegu ei saa kohtunikud veel midagi teha. Esimene samm on, et Justiits- ja Digiministeerium esitab 1. augustiks uuele KHN-ile kohtute nõukogu liikmete valimiskorra.

L.-L. Pakosta: Kui on soovi, saab selle kuupäeva ka varasemaks tõsta, aga see oli KHN-iga seotud.

K. Kruusvee: Kuna jäi mulje, et Anu on siin täna rohkem ühingu esindajana kui KHN-i liikmena, siis kuigi ma pean ühingust väga kõrgelt lugu, tundub mulle, et ühingu esindaja arvamust ei saa võtta 100% kõigi kohtunike arvamuseks või ühingu liikmete arvamuseks. Olen ka ühingu liige, aga ma ei näe tagasisidestamise mudelis probleemi.

M. Vahing: Kuidas toimub ikkagi kohtute rahastamine edaspidi selle eelnõu raames?

L.-L. Pakosta: Me arutasime selle ka juba Riigikogus läbi. Rahad, mis liiguvad, on aasta tagasi öeldud ning oleme sinna juurde otsinud. Reform ei too kaasa hüppelist kasvu.

V. Kõve: Teadmine, et iseseisev kohtuhaldus läheb kallimaks, kui ministeeriumi all, on ammu olemas.

L.-L. Pakosta: Ei pruugi.

Ü. Kaljumäe: Mina ei arva, et läheb kallimaks.

V. Kõve: Ministeeriumis on suur tugistruktuur, mis katab osad asjad ära, kuid kohtuhalduse ülevõtmisel kaob see ära. Asjad, millega me ei oska praegu arvestada, hakkavad alles selguma.

L.-L. Pakosta: Meil ei ole eraldi kohtute haldamist toetavat tugistruktuuri. Meil kõigil on sisekontroll, RKAS-iga toimetame me kõik ühelt tasemelt ning ka IT osas toimib asi samamoodi ning IT spetsialistid ei istu siin majas, kes neid asju lahendavad. Ma olen ka optimistlik.

V. Kõve: Riskid on suured. Kohtusime Läti ja Leedu kolleegidega, kes on seda teinud, ning neil on omad mured olnud, kus rahapuudus on põhiline. Lätis on see veel poolepeal. Kõike ette näha ei oska.

V. Peep: See, et Justiits- ja Digiministeeriumi haldusalast ning suurest eelarvepotist lahkumine toob kaasa teistsuguse olukorra ja riskid, on olnud teada. Lihtne näide – kui on riigivastutuse kohaldamine, mis on seotud kohtu tööga, siis täna on selleks kohtute eelarve reserv. Kui sealt ei tule välja, siis on ministeeriumi eelarve ja kui sealt ei tule välja, siis Vabariigi Valitsuse reservfond. Midagi ei muutu. Kui vaadata rahastust, siis see 350 000 eurot, mis peaks katma ministeeriumi ametnike senist tööd, pluss SF ja RES lisataotlused digivõimekuse osas, peaksid võimaldama neid rolle täita. Kui mõelda esimeeste ja kohtudirektorite kirja peale, siis välja oli toodud, et juhtimisfunktsioon, mis teenuste korraldamisel üle antakse, jääb katteta. Vaidlen sellele vastu. Täna on meil eelarvega kaetud kohtudirektorite ametikohad ja ühiste teenistuste juhtide ametikohad (arhiiviteenistus, tõlketeenistus, infoteenistus, turvateenistus) ning sinna ei ole vaja raha juurde leida, kuna need on olemas.

V. Kõve: Riigivastutus on läbi mõtlemata. Kui seal on praegu säte, et edaspidi saadetakse avaldus otse kohtute nõukogule, siis kust me võtame selle raha? Mehhanismi selleks pole.

P. Kama: Tuleks eristada, et me ei räägi sellest, et enamikel avaliku sektori asutustel on väike eelarve, vaid tõstatasime juhtimisarvestusliku küsimuse selle osa eelarvest kaasaandmise, mida Justiits- ja Digiministeerium kasutas kohtute haldamiseks proportsionaalselt ajalt, mil ta aktiivselt kohtute haldamisega tegeles. Praegusel juhul on toimunud aasta-aastalt Justiits- ja Digiministeeriumi kohtuhaldustegevuste järkjärguline hääbumine ning kui võtta paari aasta taguse aja, siis tegelik ressurss, mida Justiits- ja Digiministeerium on kohtute haldamise valdkonnas kasutanud, on olnud erinev. Jah, osalt on nad kaetud, kuna need on ministeeriumis üldkulude sees. Oleme rääkinud, et proportsioon vastaks selle realiteedile, mida Justiits- ja Digiministeerium järgis, kui kohtuhaldus oli aktiivne tegevus.

V. Kõve: Mida peaks siis nüüd edasi tegema?

P. Kama: Tuleks vaadata näiteks viie aasta tagust perioodi ning kuluarvestuslikult üle arvata ja hinnata seda proportsiooni, kuidas inimesed ja funktsioonid olid kaetud. Põhimõtteline probleem on olnud ju selles, et Justiits- ja Digiministeeriumil on pikalt olnud kohtuhalduse üleandmise ootel ning jäänud järjest passiivsemaks. See peaks hõlmama ka üldkulusid ja üldfunktsioone.

V. Kõve: Abstraktse jutu peale on raske reageerida.

P. Kama: Võime võtta ette Justiits- ja Digiministeeriumi eelarve ning koosseisu viie aasta tagusest ajast.

V. Peep: Ei oska öelda, kas viis aastat tagasi oli kohtuhalduses kuldaeg. Ainukene roll, mis praegu tuleb pähe ja mida praegu enam ei ole kohtute talituses, on kohtute personalitöö vedamine, kus oli eraldi tippspetsialist. See valdkond on praegu läinud üle kohtute enda personaliüksusele, kus on samal tasemel tegutsemise võimekus olemas. Kui koondada kõik tegevused, mida ministeeriumi eelarvetalituses kohtute teemal tehakse, ei ole ma kindel, et neid ülesandeid ei saaks täita kohtute finantsvaldkonna töötajad. Auditi küsimust arutasin eraldi meie siseauditi osakonna juhiga, kelle hinnangul ei ole eraldi täiskohaga kohtute siseaudiitor vajalik olukorras, kus kohtute grupi raamatupidamist kontrollib Riigikontroll. Sisekontrolli osas on vajalik kvaliteedikontroll, milleks on kohtutes andmekvaliteedi juht olemas. Ma ei näe kuldaega, millega võrreldes peaks tagasi vaatama.

E. Andresen: Juhin tähelepanu ressursside seosele vastutusega – vastutama peab see, kes kontrollib ka ressursse. Kui vaadata nii eelnõu varasemaid kui ka viimaseid muudatusettepanekud, siis mingil põhjusel tahetakse panna kohtu esimeest vastutama kohut kui asutust, aga sellel pole reaalsusega pistmist. Eelnõus on läinud valesti see, et kohtute infosüsteemi (KIS) eest peaks kaasvastutajaks olema iga kohus kui asutus – see ei ole õiguspärane põhjendatud. On vastutavad töötajad ja volitatud töötajad. Näiteks Tartu Halduskohus peaks olema volitatud töötaja, mitte vastutav töötaja. Minul kui kohtu esimehel ei ole ressursi, et tagada KIS-i toimimine. Samas on eelnõusse pandud säte, mis veelgi süvendab kohtuesimehe vabastamise aluseid, kui tema töös esinevad tõsised organisatsioonilised puudused. Kui need kaks asja kokku panna, siis vastutustundlik inimene esimeheks ei hakka.

V. Peep: Täna on KIS-i vastutavaks töötajaks Justiits- ja Digiministeerium ning kohtud on volitatud töötajad, kuid väga paljud reaalsed volitatud töötajad (nt RIK) on jäänud üldse nimetamata, mis ei ole tegelikult õige. Kui me räägime andmekogust, siis Eesti Vabariigi kaheksa kohut on need, kes teevad kandeid ning kasutavad KIS-i oma töövahendina ja keegi ei tule teile ütleva, mida te võite või ei või sinna oma töö sees sisestada. See, et üks vastutavatest töötajatest on kohtute arendamise ja haldamise eest vastutav tulevane kohtuhaldusteenistus, on mõistlik. Volitatud töötajad, kes on mis iganes teenuse pakkujad sellele süsteemile (on selleks siis RIK, osaliselt RIT või keegi muu), ei pea olema seaduses ning see konstruktsioon on mõistlik. Mis puudutab Priidu enda esitatud ettepanekut lisada esimehe ametist vabastamise alusena koostöö mittelaabumine kohtute nõukoja ja esimehe vahel, siis kuna see tekitab segadust nii kohtutes kui ka väljaspool kohtuid, teeme põhiseaduskomisjonile ettepaneku see alus välja jätta. Selle asemel teeme ettepaneku täiendada olemasolevat vabastamise alust, mille kohaselt võib esimehe ametist vabastada, kui ta on süüliselt jätnud oma ülesanded olulisel määral täitmata, lisades sinna ka tõsiste puudujääkide esinemise korral.

L.-L. Pakosta: Ma saan aru, mis tundeid võib vastutav ja volitatud töötaja juhis tekitada, aga need on paljuski andmekaitsest tulenevad terminid. Andmekaitse rakendamist peab asutus kohapeal juhtima, seda ei saa ainult keskselt teha.

E. Andresen: Isikuandmete kaitse üldmääruses on vastutava töötaja vastutus tunduvalt suurem, kui volitatud töötajal.

T. Ereb: Tulen tagasi eelarve piisavuse küsimuse juurde ning kuidas me jõudsimme selleni, mis peaks Justiits- ja Digiministeeriumi ülesannetega kohtusüsteemile kaasa tulema. Praegune kohtute seadus ütleb, et kohtuteülesed valdkondlikud kompetentsid ja kohtuteüleline korraldus on siiani olnud Justiits- ja Digiministeeriumi pädevuses. Seega õigusemõistmist toetavate tugiteenuste kohtuteülest kompetentsi on varasemalt juhtinud Justiits- ja Digiministeerium. Neid valdkondi on olnud mitmeid: nt personalitöö, eelarve, kinnisvara haldus, kriisijuhtimine, turvalisus jne. Kui me need valdkonnad ja kohtuteülese juhtimise võtame kohtusüsteemile üle, siis peaks sellega kaasas käima ka selle teenuse teostamiseks kaasakäiv raha. Lahutamisel tuleb teenus ja kohustus kohtutele, aga vabanev raha jääb Justiits- ja Digiministeeriumi eelarvesse. See oli meie mõte, miks me teenuste loetelu tõime ja valdkondliku kompetentsi ning juhtimise eelarve kohtute eelarvesse küsisime.

L.-L. Pakosta: Kohtujuhina oleksin samasuguse kirja teinud. Praegu, olles teisel poolel, tuletan meelde, et näiteks üldine kriisikorraldus ja ka muu jääb Justiits- ja Digiministeeriumisse alles. Kui teete praegu näiteks kohtusiseseid õppusi, siis te teete neid ise, aga kui me teeme valdkonnaüleselt õppusi, siis ministeerium sekkub õppuse korraldamisse. Tegelikult nii suuri muudatusi ei tule. Meil ei ole spetsiifiliselt inimesi, kes kohtute personaliga tegeleb. Saan murest aru.

A. Kiviberg: Raha küsimus viis mind printsiipiaalse üldpõhimõtte juurde, mis on ka antud reformi käigus saanud valuküsimuseks. Reeglina, kui kavandatakse suure ulatusega poliitilist reformi, siis üldprintsip on, et selle jaoks püütakse ette näha ka rahaline motivatsioonipakett, nagu näiteks haldusreformi puhul tehti, et valu, mis sellega kaasneb, leevendada. Nüüdne reform on sattunud aega, kus kõik vabad vahendid lähevad riigikaitse ülesehitamisele ning tulid ka kõrpeülesanded. Küsimus on, mida me teha saame. Minister viitas RES läbirääkimistele – luban, et toetan ministrit, et RES-is kohtureformi jõustumisele täiendav lisarahastus välja rääkida pikema aja perspektiivis. Reformi tegemisel peab olema päranik, mis aitab valusid leevendada ja tasandada. See on jäänud praegu tegemata, mitte et keegi oleks pahatahtlik, vaid ajad on sellised.

A. Asi: KIS-i vastutav töötaja ja volitatud töötaja – kas kohtuhalduse üleandmisel on läbi mõeldud, kuidas toimib prioriteetide paikapanek, arvestades, et RIT ja RIK pakuvad teenust ka teistele? Mingis kohas peab kohus olema alati laua taga, et nad ei jääks prioriteete seades alati viimaseks ning kohtutele vajalikud arendused tehtud saaksid. Täna on keskne haldus ministeeriumi käes, kes seab neid prioriteete haldusalas – kuidas on tagatud, et kohus ei jääks prioriteetides viimaseks?

L.-L. Pakosta: RIK läheb ka ühendamisse, kuivõrd me ühendamine IT majasid. IT-reformi mõte on kantud sellest, et kõigil andmebaasidel on oma projektijuhid. Ka praegu on RIK-is KIS-i peal neli inimest. Kogu töö käib otse ametiasutuse ja projektijuhtide kaudu. See, et kohtutel on ministeerium vahel, on olnud minu hinnangul aeglustav ja segav tegur.

A. Asi: Kes otsustab, kui palju RIK-is neid projektijuhte on? Kui RIK-i sees tekib prioriteetide sättimise küsimus, siis kes seda osa otsustab? Olen väga nõus sellega, et tellimise osa peaks kohtutesse minema.

L.-L. Pakosta: Seda on otsustanud ka praegu RIK ise, kes peab selle tagama teenuslepingute kaudu, kus on määratletud, kui kiiresti asjadele reageeritakse ja kuidas mingeid asju tehakse. Seda ei otsusta ministeerium. Ministeerium on praegu olnud vaid üks vahelüli.

A. Asi: Minu teada on RIK-i ja RIT osas prioriteetide seadmine ministeeriumi käes.

L.-L. Pakosta: Vaid üldsuunad, näiteks, et konsolideerime riigi töökohad, aga missuguses järjekorras konsolideeritakse või kuidas, seda teeb ikkagi asutus ise. Kujutan ette, et te räägite nendega läbi väga head lepingud.

V. Peep: Täna on olnud nii, et kohtutepoolset infosüsteemide rakendamist ja arenduste tellimust vahendab Justiits- ja Digiministeerium. On ka institutsioonid, kes on küll valitsemisalas, aga on iseseisvad tellijad (nt vanglad, prokuratuur, konkurentsiamet) ja on ka välised tellijad (nt Notarite Koda), kes on täiesti oma rahade ja oma lepingutega. Muutub, et kohtud on nüüd ise tellijad. Kui räägime olemasolevast ressursist ja ressursi juurde andmisest, siis need 60+ väga erinevat teenust, kus kohtud on üht või teistpidi suuremad või väiksemad kliendid, siis nende rahastamine säilib ja lihtsalt tellija roll läheb üle niipalju kui see puudutab kohtute vaadet. Uue KIS juurde tuleb lisaraha SF-i ja RES-i kaudu, et kohtud saaksid ise otse oma tulevast töölauda tellida ning ise otsustada, kes seda teeb.

V. Kõve: Vaatame, kuidas eelnõuga läheb ja selle järgi paneme paika järgmised sammud. Põhilised vaidluspunktid on välja toodud ja komisjon saab seal teha omad valikud. Loodame, et ka rakendamise osas saavad asjad varsti selgeks.

Otsus: KHN avaldab arvamust ja võtab informatsiooni teadmiseks.

Paus 12.06–12.47

Saabub Regina Vällik.

3. Kohtute eelarve teemad – KS § 41 lg 3 p 4 alusel – Justiits- ja digiminister Liisa-Ly Pakosta, Justiits- ja Digiministeerium, Regina Vällik

R. Vällik: Annan RES-protsessist ülevaate suunitlusega kohtureformi üleminekule, kuivõrd käesoleval aastal on roll eelarve koostamiseks jätkuvalt justiits- ja digiministril, kuid samal ajal peaksid praeguse eelnõu kohaselt uuel aastal alustama kohtud põhiseadusliku institutsioonina. Seepärast on asjakohane pisut varem alustada eelarve teemade läbirääkimisega ning arutada läbi üleminekut puudutavad aspektid, mis on Riigikogu menetluses eri komisjonides moel või teisel jutuks tulnud. Teie ees on kohtute eelarve nelja aasta eelarve täna kehtiva RES-i alusel. Kohtute eelarve koondarvud on 2027. aastal 61,5 miljonit, 2028. aastal 67,3 miljonit ja 2029. aastal 70,6 miljonit. Kohtute eelarve jaotub suuremal määral tööjõukuludeks, mis on KRAPS-iga seotud ning indekseeritud, ja majandamiskulud, mis on suures osas seotud arvestuslike kuludega kolmandatele isikutele, postikulude või kinnisvarakuludega. Aastate lõikes tuleb eelarve kasv selgelt KRAPS-i indeksi korrigeerimisest ning suures pildis eelarve maht ei kasva, kuigi numbrid seda näitavad. Kohtute eelarves hakkavad tulevikus kajastuma ka tulud, täna on need Justiits- ja Digiministeeriumi eelarves. Kuna läbi kohtute tulused kogutakse, siis jätkub see teie eelarve osana. Andmed on teile korrigeerimiseks saadetud märtsis ning kohtudirektorid on eelarvepildiga suures plaanis kursis. Eelarve tuleb jaotada ka asutuste vahel. Tabelile lisandub reformi eelnõuga kokkulepitud 350 000 eurot pluss 96 000 eurot, mis on seotud kahe ametikoha palgafondiga.

Orienteeruvalt augustiks on vaja teha eelarves muudatusi – kui on vaja korrigeerimisi teha, nt kui on sisustamata mõned kärpejaotused või näete, et majandusliku sisu vahel on vaja korrigeerimisi või on vaja teha asutustevaheline jaotus. Asutustevaheline jaotus on varasemalt olnud aasta lõpus, kuid reformiga on ette nähtud, et kohtud on riigieelarve seaduse pildis eraldi asutustena välja toodud, sõltumata sellest, kas Riigikogu menetluses olevas eelnõus jääb see säte püsima või ei. Põhiseaduslikud institutsioonid planeerivad oma eelarve asutuste lõikes, seega on see vajalik nuginii. Eelarvesse lisandub augustis majandusprognoos, mille käigus tuleb neljaks aastaks uus KRAPS-i indeks. Samuti ka RKAS-i uus prognoos, mida tuleb korrigeerida ja orienteeruvalt septembri keskpaigas valitsuse otsused RES 2027+ protsessis. Kohtute eelarve eraldatakse praeguse plaani järgi augustiks ministeeriumi eelarvest, ehk ministeerium vähendab kohtute eelarve ulatuses oma eelarvet. Rahandusministeerium on praegu valmis võtma üle ja sisestama riigieelarve infosüsteemi kohtute eelarve, ehk valmistada ette üleminek.

Augustis tuleb kohtutel sisustada 2027. aasta RES seletuskiri, kus ministeerium on nii sisu kui nõuga abiks. Ettepanek on, et augusti alguseks on kohtud asutuste vahel eelarve ära jaotanud ning majandusliku sisu vahel vajalikud muudatused teinud, kui see on asjakohane. Augustiks tõstab ministeerium valitsemisala eelarvest välja kohtud, palume luua eraldi kohtuhaldusteenistuse asutuse, mille eelarve sisend majandusliku sisu jaotuses tuleb kohtutelt. Rahandusministeerium sisestab augustis kohtute eelarved eraldi eelarve infosüsteemi, mille kohustuslikud elemendid on õigusakti ja juhendi tasandil olemas ning me toetame ka sisuliselt. Sisuliselt on meil tänane pilt olemas. Augustis sisustavad kohtud seletuskirja, mille põhja koostab Rahandusministeerium. Meie aitame sinna koostada tabeli, kuna osa infot on olnud eelnevalt Justiits- ja Digiministeeriumi haldusalas. Rahandusministeerium toetab samuti kogu info ettevalmistamisel: loob keskkonna ning annab õigused ja loob juhendi kuhu, kuidas ja mida sisestada.

Septembris võiks KHN kinnitada kohtute eelarve asutuste lõikes, ehk sisuliselt selle, mis augustis ettepanekuna tehtud. Valitsus uuendab oma otsustega kohtute eelarve, kui seal peaks tulema otsuseid eelarvet korrigeerida (lisarahaotsused või kärped). Kohtud saavad anda info, kuhu muudatus sisestatakse ning Rahandusministeerium sisestab kohtute eelarve meie vahendusel infosüsteemi. Riigikogu menetluses koordineerib Justiits- ja Digiministeerium kohtute eelarvet riigieelarve eelnõu menetluses ning kohtutel on võimalus anda märku, kui Riigikogu menetluses olevale eelarvele on vaja teha muudatusi. Võib ka juhtuda, et keegi teine on teinud ettepaneku muuta kohtute eelarvet. Jätkuvalt hoiab Rahandusministeerium Riigikogu menetluse ajal riigieelarve infosüsteemis kohtute eelarvet ja tagab selle ajakohasuse. Pärast riigieelarve seaduse vastuvõtmist saab KHN või siis juba kohtute nõukogu kohtute eelarve asutuste lõikes ja majandusliku sisu järgi kinnitada. Sellele järgneb kohtuhaldusteenistuse juhi ning kohtuasutuste juhtide poolt kinnitatud eelarve. Järgnevalt näitan riigi eelarve 2026. aasta näitel, milline oleks tänase eelnõu kohaselt tulevane seadusepilt kulude osas. Sisuliselt on võimalik eelarvet muuta kõigi nende ridade vahel, mis ei tulene seadusest. Ehk muuta ei saa ridu, kus on kohtunike palgafond, kohtutäiturite tasud, kohtute kolmandate isikute kulud ja kohtute postikulud – nende näol tegemist arvestuslike vahenditega, kus kulusid saab teha täpselt nii palju kui on vaja teha ning midagi muud nende arvelt ei ole võimalik teha. RKAS-i puhul on jätkuvalt tingimus, et

seda raha mujale suunata ei saa. Kohtute nõukogu saab õiguse muuta eelarvet asutuste ning majandusliku sisu vahel. Riigikogu tasandi otsust on vaja juhul, kui soovitakse luua investeeringute eelarve, mida teil praegu ei ole, kuid mille järele võib tekkida vajadus. Samuti on Riigikogu tasandi muudatus vajalik siis, kui kohtute eelarve suureneb või väheneb mõne teise riigieelarvelise asutuse eelarve ümbertõstmise tulemusel. Ülejäänud muudatused jäävad kohtute sisese eelarve ümberjaotamise raamidesse.

V. Kõve: Me tegime siin eelnevalt ettepanekuid, kus kaks asja võivad seda pilti muuta. Esiteks on ebamõistlik riigieelarves kajastada kohtute gruppi kohtute kaupa ning pärast hakata neid muutma. Loodetavasti on Riigikogu nõus eelnõus seda muutma. Teiseks, kui kohtunike arv jääb eelnõusse kirja nii nagu me pakkusime, siis saaksime tõsta kohtunike palgafondi vabaks kasutamiseks. See on teine väga põhimõtteline asi, mida me oleme soovinud. Neid tuleb arvestada.

R. Vällik: Absoluutselt. Kui Riigikogu sellised muudatused kinnitab, siis neid ka arvestatakse.

V. Kõve: Kui juhtub nii, et optimistlik lähenemine ja seaduse vastuvõtmine ei õnnestu, siis peab olema plaan, kuidas kohtuid hallata ja eelarvega edasi minna.

R. Vällik: Kui seadust ei tule, siis tagasiliigutust teha pole väga keeruline. Kõik, mis sai välja võetud, tuleb täpselt samamoodi tagasi panna. Kui seadust vastu ei võeta, siis augustis ei pea eelnevalt nimetatud toiminguid tegema. Protsess liigub edasi selliselt, et kui kohtud tahavad majandusliku sisu vahel muudatusi teha, on võimalik neid teha. Justiits- ja Digiministeeriumi eelarvest ei tõsteta siis kohtute eelarvet välja ning ministeeriumi koordineerimisel jätkub kohtute eelarve ettevalmistus tavapärasel viisil. Ehk me anname teada, kui on võimalik teha eelarves muudatusi Riigikogu menetluses, esitame ise koondatud ettepanekud Riigikogule ja järgmise aasta eelarve kinnitab minister oma käskkirjaga.

A. Kiviberg: Sain ettekandest aru nii, et kohtutel jääb õigus asutuste vahel ümbertõstmisi teha eelarveaasta vältel. Kuidas see on võimalik, kui Riigikogu on seaduse vastu võtnud ja määranud, kui palju ühele või teisele kohtule raha ette on nähtud?

R. Vällik: Selline paindlikkusreegel kehtib täna ka ministeeriumidele. Ministritel on õigus teha muudatusi nii majandusliku sisu vahel kui ka asutuste vahel – see õigus tuleb riigieelarve baasseadusest. Täna menetluses olev eelnõu muudatus on seda täiendanud, et riigieelarve mõistes põhiseaduslikel institutsioonidel ei ole eraldi asutusi, neil on küll sõltumatud institutsioonid. Seda sätet varem ei olnud ja tänased põhiseaduslikud institutsioonid pole asutuste lõikes riigieelarve seaduses kajastatud. Oleme eelnõusse teinud täienduse, et ka kohtute grupil on edaspidi samad võimalused paindlikkuseks.

V. Kõve: Kohtute arv on eelnõus sees, aga see, et raha saab kasutada kohtusüsteemis, ei ole ja jääb õhku. See on oluline osa muudatustest, mida pakkusime.

R. Vällik: Minu arusaamisel ei ole seda võimalik riigieelarve seadusega reguleerida, sest riigieelarve seadus ei reguleeri, et seadusest tulenevat kulu saab kasutada millekski muuks. Täna sellist praktikat ei ole.

V. Kõve: Miks me ei saaks sellist muudatusettepanekut teha?

R. Vällik: Seda saaks teha näiteks KRAPS-i, esitades sinna muudatusettepanek, et kohtute palgafondi ülejääki on võimalik kasutada millekski muuks.

V. Kõve: Pakkusime seda muudatust selgelt kohtute seadusesse. Seda praegu ei ole. Kui see jääb õhku, siis on kogu süsteemi finantsbaas hooletusse jäetud.

R. Vällik: Võimalik, et seda saab panna ka aastasesse riigieelarve seadusesse.

V. Kõve: Ei, tahaksime stabiilselt seda saada. See on laual oleva eelnõu kõige tähtsam asi, mille eest võidelda. See pole kompromiss, millega nõus saaks olla.

R. Vällik: Minule tundub, et riigieelarve baasseadus seda selliselt ei reguleeri. See regulatsioon tuleb eriseadustest.

V. Kõve: Miks ei või seda kohtute seadusesse panna nii, nagu Riigikohus pakkus?

R. Vällik: Jään siinkohal vastuse võlgu. Mulle tundub see pigem KRAPS-iga seotud, kui kohtute seadusega.

V. Peep: Põhimõte, et arvestuslikud kulud on sellised nagu nad on ning nende ülejääki ei saa kasutada, vaid see läheb tagasi, ei tuleneги ühestki seadusest.

V. Kõve: Tahaks, et tuleneks. Miks te selle ettepanekuga nõus ei olnud? Kompromiss oli, et “kuni” läks kohtunike arvu eest maha, aga teine pool oli meil ka esitatud.

Ü. Kaljumäe: Riigieelarve baasseaduses on kirjas arvestuslike kulude seotus seaduses ettenähtud kuludega, seega baasseadus on kindlasti see koht, kuhu saab teoreetiliselt selle erisuse teha. Saab teha ka aastase riigieelarve iga-aastase tekstiparagrahvide kaudu või panna ka kohtute seadusesse, mis on samuti eriseadus ja reguleerib riigieelarve seaduse mõttes kohtute arvestuslike kulude kasutamist. Samaaegselt ei saa aga arvestuslikku kulu pidevalt juurde vastavalt tegelikule kulule kohtunike palgafondina ning joondada seda seejärel kindlaks määratud kuluks piiramatult pealevooluna – see oleks ebaaus.

V. Kõve: See ei ole piiramatult. Kui on öeldud, et on 164 kohtuniku kohta maakohtus, siis see raha peab olema tagatud.

Ü. Kaljumäe: See peab siis olema väga täpselt fikseeritud seaduses ettenähtud numbriga. Kui tuleb kohtusse tagasipöördumisi ning ajutiselt on rohkem kohtunike kohti, siis see ei saa tuua kaasa seda, et raha tuleb koguaeg peale. Eelarvega ei saa trikitada.

R. Vällik: Seda tuleb Rahandusministeeriumiga läbi rääkida. Minu nägemuses on nende võimaluses öelda, kas seda saab teha, kas seda tuleb seaduse tasandil teha ning kas seal on arvestuspõhimõtte loogika, kui seadusandja on väljendanud näiteks enda soovi seda kuidagi teisiti käsitleda. Mulle tundub, et see ei ole kohtute ega meie otsustada.

V. Kõve: See on seadusandja otsus. Me oleme selle ettepaneku teinud ning tahan, et see oleks laual. Sellest ei kavatse me loobuda.

I. Pilving: Nõustun Riigikohtu esimehega, et see on seadusandja võimuses, kui poliitilist tahet on. Pean suuremaks eelarvedistsipliini rikkumiseks sisulises mõttes seda, kui seadus näeb ette 164 ja 170 kohtunikku, aga riik tegelikult säästab ja hoiab raha kokku, kui ei ole õnnestunud kohtunike kohti täita. Ütlesite, et infot on KHN-iga jagatud, kuid meile jagatud materjalides ma seda ei näinud. RES-i eelnevate aastate tabelis on read „muud tulud” ja „muud eespool nimetatud tulud” – mida need endast kujutavad? Kokku on see umbes 6,5 miljonit.

R. Vällik: Need on raamatupidamislikud terminid.

T. Ereb: Need on näiteks kohtulõivud, registrilõivud ja trahvid.

L.-L. Pakosta: Oleme tõesti ära muutnud selle, et “kuni kohtunike arvust” sai “kohtunike arv”, aga samal ajal läks sisse, et kõik saavad edasi roteeruda ja ka tagasi tulla. Teil on mõistlikum see versioon, mis on praegu eelnõus – sees on nii roteerumine, kui ka see, et kõik roteerujad saavad tagasi tulla ning ka sees ei ole sõna “kuni”. Minu ettepanek on käituda rahalises mõttes kõige mõistlikumalt ning avada see diskussioon uuesti, kui on riigieelarve läbirääkimised rahanduskomisjonis.

V. Kõve: Roteerumise mehhanismile tuleb panna siis nõusolek.

P. Kama: Juriidilise poole pealt ei näe ma takistust, et see erisäte oleks kohtute seaduses. Sisulise poole pealt on aga kohtud üks organisatsioon ning kui meil on raskusi kohtunike kohtade täitmisega, siis sõltumata sellest, kas see on hea või mitte väga hea lahendus, on teatud määral võimalik personaliga kohtunike vähesust kompenseerida. Seega on loogiline, et kui kohtunike kohti ei õnnestu täita, siis teatud piirides on võimalik teiste kohtuametnike arvu suurendamisega puuduvat kohtunikku asendada. Ma ei väida, et see on ideaalne lahendus, aga see võib mingil hetkel, kui demograafiline olukord ei soodusta kohtunike leidmist, olla üks loogiline lahendus. Me ei räägi summadest, mis

riigieelarve tasakaalu sedavõrd mõjutaks ja avaks sellise kohustuse tekkimise, mida Rahandusministeerium rahana tähele paneks.

L.-L. Pakosta: Olen sellega nõus, kui oleks "kuni" kohtunike arvu juures.

V. Kõve: See ei ole üldse sellega seotud. Olles rääkinud teiste kõrgemate kohtutega, siis enamasti ongi kohtusüsteemis põhiline manööverdamisraha täitmata kohtunike kohad. See, et meie oleme sellise ebaõnnestunud süsteemi loonud, mis ei tulene ka täpselt kuskilt seadusest, ei tohiks meid takistada. Oleme täna olukorras, kus meil on 15 kohtuniku kohta ning kandidaate on vähem, aga töö tuleb ikka ära teha.

R. Vällik: Asendustasu on lubatud ka täna kohtunike arvestusliku kulu arvelt kasutada, kui mõni teine ametnik täidab kohtuniku ülesannet.

V. Kõve: Selle korral peab jälle Rahandusministeeriumit veenma.

R. Vällik: Need on täna lubatud toimingud ning võite määrata inimese, kellele panete külge tunnuse, et ta täidab selle täitmata koha arvelt.

V. Kõve: Kes meile seda lubab? Kohtute süsteemi sõltumatuse ja eraldatud halduse mõte ongi, et me saame ise seda otsustada, kui see eelarve on seadusega antud ning me ei pea käima seda Rahandusministeeriumist kauplemas.

Ü. Kaljumäe: Rahandusministeerium ei arvuta enam tulevikus reservi. Neil on kohustus hoolitseda riigieelarve kui terviku eest. Kõiki võite ei saa ning mõnes kohas tuleb teha loobumisi. Teatud paindlikkus peaks olema. Julgeksin soovitada, et mõistlikus ulatuses võiks see olla kanaliseeritav muudeks ametikohtadeks ja muudeks palkadeks, juhul kui ettenähtud kohtunike kohti ei õnnestu täita. See on tegelikult väike risk kohtusüsteemi 60 miljoni pealt, mis oleks mõistlik.

V. Kõve: Seda see ettepanek ju tähendaski, et tahtsime tänast olukorda legaliseerida. Selleks pole praegu alust.

Ü. Kaljumäe: Riigieelarve baasseaduse §-s 5 on minu meelest kirjas, et kui arvestuslikud vahendid on suuremad kui üks miljon aastas, siis tuleb see ära tähistada. Selle kohtute erandi saab mitmesse kohta panna.

V. Kõve: Kohtul peab olema eelarveasjades selgus, mispärast tahtsime seda seadusesse.

Lahkub Regina Vällik.

V. Peep: Tagasipöördumise õigusega arvestamine on igal juhul tagatud – tagasi saab pöörduda ja palgafond on selleks olemas. Teistpidi ei usu ma, et kohtusüsteem on huvitatud tühjade kohtade tekitamisest ja selle arvelt saadud raha IT-kuludeks või millekski muuks transformeerimiseks. See võimalus on meil olemas, et see läheks pigem asenduskuluks, näiteks juristidele või sekretärile, kes abistavad vakantseid kohtunike kohti. Seda võimalust ära ei võta.

V. Kõve: Tahaksime selle võimaluse seadusesse kirja.

L.-L. Pakosta: See on praegu ka seaduses kirjas.

V. Kõve: See on Rahandusministeeriumi enda praktika. Tahaksime seda garantiid seadusesse.

L.-L. Pakosta: Tehke seda riigieelarve läbirääkimiste protsessis.

T. Ereb: Meil on vaidluse all 0,9 miljonit eurot, mis tuleneb RKAS-i remondikomponendi vähendamisest ning mille Justiits- ja Digiministeerium arvestas alates 2025. aastast kohtute eelarvesse. Mis on selle summaga edasi saanud?

L.-L. Pakosta: See ootab valitsuskabineti arutelu. Taotleme Rahandusministeeriumilt selle täiendavalt eraldamist.

T. Ereb: Kohtute seisukoht on, et see 0,9 miljonit ei saa olla kohtute kärbe. Kui Justiits- ja Digiministeerium esitas kohtutele kärpesummad, siis need esitati kahes osas: kohtute tegevuskulude kärbe ja remondikomponendi vähendamine kohtute eelarvetes. Kõik see kokku oli veidi üle 12% meie piirmääraga vahenditest. Kui küsisime, miks nii suur summa, kuna Vabariigi Valitsuse kärpe määr oli 10%, siis selgitati meile, et kohtutele tuleb sisustada tegevuskulude kärbe 10% ulatuses ning remondikomponendi vähendamine on Justiits- ja Digiministeeriumi poolt kohtute eelarvesse lisatud. Sellest tulenevalt jäi kohtute eelarves kogu kärbe 4,4 miljonit, kuigi tegelikult oleks kohtute tegevuskulude vähendamise vaates õige olnud 3,5 miljonit, mis vastas 10%-le. Kohtute jätkuv seisukoht on, et see 0,9 miljonit ei saa olla ega tulla kohtute tegevuskulude kärpena.

L.-L. Pakosta: Minule teadaolevalt ei ole kellelgi üle 10% kärbet olnud.

T. Ereb: Meie oma oli. Me arvutasime selle juba siis välja ja saime tollaselt eelarve- ja strateegia talituse juhilt Kairi Sirkelilt vastuse, et see ületab määra, kuna meie eelarvesse oli Justiits- ja Digiministeeriumist lisatud remondikomponendi vähendamine summas 0,9 miljonit. See 0,9 miljonit ei tohiks jääda kohtute probleemiks ei 2026. aastal ega ka edasistes 2027–2030 eelarves.

L.-L. Pakosta: Mulle tundub, et see jutt läheb kokku sellega, et 2025. aastal saime kärped tehtud kinnisvara arvelt, mida RKAS arvestas. Vahepeal muutis Rahandusministeerium oma seisukohta, sealjuures seadust muutmata, ega arvesta kinnisvarakärpeid enam kärbetena, aga olime samal ajal teinud pikaajase kohtute kärpeplaani, mis koosnes ka kinnisvarakärbetest. Seda küsimust arutame nüüd ka valitsuskabinetis, et see kinnisvarakärbe saaks siiski olla kärpe osa. Minu soovitus on võtta ühendust valitsuse liikmetega, keda te teate, ja öelda, et kinnisvarast peab saama kärpida, nagu see plaan on olnud. Kinnisvara vähendamine on riigi eelarvele pikas perspektiivis kõige mõistlikum kärbe, kuna see on lõplik ja jätkub ka järgmistel aastatel, see ei halvenda teenuse osutamist ja vähendab ka riigi pikaajalisi täiendavaid kulusid, kuna me peame endiselt täitma seda normatiivi, et kõik riigi kinnisvara tuleb viia energiatõhusaks, mis tähendab kohustust remonte teha. Niipea kui me kusagilt kinnisvara kulu kärpime, siis väheneb ka tegelikult see kulu.

V. Kõve: Mis siis ikkagi saab, kui valitsus ütleb ei? See 0,9 miljonit käib meil igal KHN-il läbi ning aasta on varsti juba poole peal. Mis saab aasta lõpus?

L.-L. Pakosta: Kui valitsus ütleb ei, siis hakkame otsima järgmist lahendust. Saan praegu öelda, et kogu seda 0,9 miljonit me kohtutele ei jäta ning püüame leida ka omaltpoolt lahendusi. See on kõigile halb olukord. Kindlasti ei saa me lubada, et ministeerium kogu 0,9 miljoni ise leiab. Eialgu püüame saada valitsusest seda, et ei ole põhjust mitu korda kärpida.

M. Vahing: Oleme seda probleemi pikalt vaaginud ja igalt poolt nõu küsinud. Meie jaoks oli nael kirstus Merike Saks vastus meie palvele olukorda selgitada. Tema sõnul on Justiits- ja Digiministeerium kärpinud kulurida, mis ei läinud kärpena arvesse. Seda tehti täie teadmise juures, minnes vastuollu Vabariigi Valitsuses kokkulepitud suunistega.

L.-L. Pakosta: See ei vasta kindlasti tõele. Esiteks, eelmisel aastal see kärbe toimis ja valitsus on seda arutanud. 2025. aastal Rahandusministeerium seda kärpena arvestas. Valitsus ei ole vahepeal seda küsimust arutanud ja selles osas suuniseid muutnud. Küllaga avastas Rahandusministeerium, et kui nad kinnisvara kärpivad, siis jääb neile suurem kärbe, sest iga kinnisvara euro, mida me liigutame, sisaldab ka kasumit RKAS-i arvele. Valitsuskabinet on seda rohkem kui aasta tagasi arutanud minu eestvedamisel ja kõik nõustused, et kinnisvarast kärpimine on mõistlik. Rahandusministeerium sai ülesande töötada välja, kuidas see kõige mõistlikumalt toimiks, kuid pole seda siiani teinud.

A. Kiviberg: Kas ma sain õigesti aru, et on olemas Merike Saks kiri, mis viitab Vabariigi Valitsuse suunistele. Kas need suunised on avalikud ja nendega on võimalik tutvuda?

L.-L. Pakosta: Otsus oli, et kärbe tuleb teha 10% ministeeriumide haldusala eelarvest.

A. Kiviberg: Kas on suunised, millele Merike Saks oma kirjas viitab, mida on võimalik kontrollida, et näha, mida see suunis sisaldab?

L.-L. Pakosta: Ei, mina ei ole näinud. Minule teadaolevalt ei ole kuskil mustvalgelt kirjas, et kinnisvarast kärpida ei tohi.

M. Vahing: Merike Saks viitab, et juba toona otsustati Vabariigi Valitsuses, et RKAS kulude kärpimine ei ole see koht, kust kärbet näidata saab. See tuleb sellest kirjast korduvalt välja.

A. Kiviberg: Kindlasti on olemas siis valitsuse protokoll ning vaatame, mis seal kirjas on.

M. Vahing: Kas ei vasta tõele, mida oleme kuulujuttudena kuulnud, et Riigikantselei võttis selle memo välja, et see valitsuskabinetti ei läheks?

L.-L. Pakosta: Nii valitsuse istungil kui kabinetis on palju eelnõusid ootelis. Kui valitsuse istungi ootelis on kellegi punane peal, millega ta märgib, et ta pole nõus eelnõu valitsuse istungil arutamisega, siis eelnõud istungi päevakorda ei võeta. Kabinetinõupidamisele esitatavate punktide puhul ei tähenda selline vastuväide automaatselt, et küsimust ei arutata. Kuna kabinetinõupidamine on arutelukoht, võib ministri taotlusel küsimuse siiski arutusele võtta ka juhul, kui mõni osapool on selle suhtes vastuväite esitanud.

V. Kõve: Saame operatiivselt teada, millise otsuse valitsus tegi. Kui tuleb negatiivne otsus, siis saan aru, et on olemas tegevusplaan.

I. Pilving: See diskussioon näitab ilmekalt, et me ei saa loota Rahandusministeeriumi või ükskõik millise grupi täitevvõimu ametnike heale tahtele. Kohtu eelarve küsimused peavad olema seadusega reguleeritud.

L.-L. Pakosta: Kahjuks pidi meie eelarveekspert minema teisele koosolekule, aga avatud koodiga read on eraldi reguleeritud riigieelarveseaduses.

Ü. Kaljumäe: Riigieelarve baasseaduses on kahes kohas arvestuslike kulude osas lahendus olemas. Tsiteerisin ka eelnevalt, et kui on rohkem kui üks miljon, siis peab näiteks KRAPS-ist või seadusest tulenev arvestuslik kulu olema eristatud. Näiteks ministrite palgad ei ole kusagil ministeeriumide valitsemisalades eristatud kui arvestuslikud kulud ning nad on kõik kindlaks määratud kulud sel samal põhjusel, et need kulud on alla eelnimetatud piiri. Sinna sättesse saab kirjutada kohtute erisuse. Teine koht on riigieelarve seaduse üldpõhimõte, mis ütleb, kuidas riigieelarve kulud on põhimõtteliselt käsitletud. Selle alusel ütleb eelarveklassifikaatori määrus, millised kulud milliste tulude külge tehniliselt seotakse. See on seadusesse kirjutatav.

V. Kõve: Ehk on selguse tagamiseks võimalik sinna ikkagi midagi kirjutada, et me ei peaks Rahandusministeeriumiga muudkui kauplema, kuivõrd kord arvatakse ühtemoodi ja siis peagi teistmoodi.

M. Vahing: Ma saan aru, et Justiits- ja Digiministeeriumi vaates on tegemist keerulise küsimusega, kuna kohtute 0,9 miljoni euro suurusele puudujäägile lisanduvad vanglate enam kui 2 miljoni euro suurune puudujääk ning prokuratuuri 0,2 miljoni euro suurune puudujääk. Seega peab ministeerium leidma lahenduse kogu haldusala üleselt ning kokku on tegemist märkimisväärse summaga.

L.-L. Pakosta: Meie eripära seisneb veel selles, et meil ainult kinnisvara ja palgad ongi ning teistel ministeeriumidel on ka palju investeeringuid.

V. Kõve: Loodan, et halduse ülevõtmine ei lõppe sellega, et saame päranduseks ka selle 0,9 miljoni suuruse puudujäägi.

L.-L. Pakosta: Selle lubaduse ma saan anda.

T. Ereb: Küsin ministrilt üle: kas saan õigesti aru, et seda 0,9 miljoni suurust puudujääki me päranduseks 2027–2030 eelarvesse kaasa ei saa?

L.-L. Pakosta: Need kärpenumbrid jäävad järgmise aasta eelarves sellesse piiri.

T. Ereb: Tahan üle rõhutada seda, et kohtud on 10%-lise tegevuskulude vähendamise sisustanud, mis tähendab, et kohtud on Vabariigi Valitsuse kärpemääraga ette nähtud tegevuskulude kärpe ära teinud ja see 0,9 miljonit ületab selle.

M. Vahing: Mul on täpselt meeles, kuidas aasta tagasi ütles Tiina Ereb, et lõpuks tuleb meile suurem kärpe, aga kuna meile lubati RKAS-i raha arvelt leevendust, siis jääb kärpe sinna piiridesse.

L.-L. Pakosta: Keegi ei ole midagi teistsugust tahtnud.

V. Kõve: Kõik on aru saanud, et meil on see probleem.

L.-L. Pakosta: Riigieelarve seaduses on § 32 lg 1, mille kohaselt riigieelarve vahendid jaotuvad piirmäärata ja piirmääraga vahenditeks ning piirmäärata vahendite arvel võetavate kohustuste suurusele riigieelarvega piiranguid ei kehtestata.

Ü. Kaljumäe: Eespool on paragrahv, mis ütleb, et umbes 1 miljonist algavad teatud kulutuste eristamine riigieelarves. Seega baasseadusesse saab kirjutada kohtutele erisuse.

V. Kõve: Ehk saame selle sinna kirjutada. Kui me saame iseseisvaks, siis meil peab olema rahaline garantii.

L.-L. Pakosta: Muuta tuleb ikka eriseadust. Kuna § 32 lõige 2 punkt 2 ütleb, et piirmäärata vahendid on kulu, investering või finantseerimistehing, mis tuleneb seadusest.

Otsus: KHN avaldab arvamust ja võtab informatsiooni teadmiseks.

4. Justiitsministri 27. oktoobri 2005. a määruse nr 47 „Maa-, haldus- ja ringkonnakohtu kohtunike arv ja jagunemine kohtumajade vahel” muutmise – KS § 41 lg 1 punkti 4 alusel – Justiits- ja Digiministeerium, Külli Luha

V. Kõve: Järgmiseks on ministri määruse projektile nõusoleku andmine. Enne kui me määruse arutelu juurde läheme viskan üles hüpoteetilise küsimuse, kas jätame Viru Maakohtus koha täitmata, kuna sinna ei ole kandidaate, ning võiksime Tallinna Ringkonnakohtu, kes on kõige kehvemas seisus, selle kohtunikukohaga vähemasti ajutiselt toetada? Kui kitsalt me seda küsimust vaatame? Praegu ei ole Virus kandidaate.

P. Kama: Virus on kriminaali kohale kolm kandidaati. Tsiviilis on formaalselt tõesti kaks kandidaati kolmele kohale ning prognoos ei ole julgustav. On inimesi, kes kandideerimist kaalusid, aga otsustasid igasugustel põhjustel seda mitte teha. Konkursi kordamisel võib see anda mõningase tulemuse. Mis konkreetne küsimus oli?

V. Kõve: Olukorras, kus kohtunikukandidaate Virusse ei tule, kas hoida koht kinni või tõsta see kasvõi ajutiselt Tallinna Ringkonnakohtusse?

P. Kama: Kuna meil on kandidaate kõikjal vähe, siis selliseid järeldusi võiks teha korduvalt nurjunud konkursside pinnalt. Praegu on see mõnevõrra juhuslik. Tsiviilis on seis küll kehv, aga on inimesi, kes võiksid kõne alla tulla, kuid otsustasid mitmesugustel põhjustel seekord mitte kandideerida. Samas on nad lubanud tulevikus kandideerimist kaaluda. Ühe konkursi pinnalt ma seda ei otsustaks, kuna juhuslikkuse moment on siin olemas.

V. Kõve: Mõtlesin, kas me võiksime põhimõtteliselt selles suunas üldse mõelda. Ühelt poolt hoiame raha justkui kinni ning teisalt oleks mujale kandidaate olemas. Samas on ka küsimus, kas on mehhanism, et vajadusel saab koha tagasi.

M. Vahing: Tahtsin parandada faktivea – kõige kehvemas seisus on statistiliselt Tartu Maakohus. Viimase kuue aasta jooksul on tsiviilasjade töökoormus tõusnud 35%, mis teeb rohkem kui kolmandiku.

V. Kõve: Teil on kandidaate vähemalt olemas. Tegelikult tahaksite siis ise Viru Maakohtu kohta?

M. Vahing: Ma ei taha midagi halba öelda, aga Virus on töökoormuse tõus 0,57%.

V. Kõve: Selle osas saab tulevikus mõelda. Praegu on meil teemaks konkreetset Tallinna Halduskohtu kohtuniku koha üle toomine Tallinna Ringkonnakohtusse. Kaupo tahtis sel teemal sõna võtta.

K. Kruusvee: Ma jään määruse nr 47 muutmise osas selle seisukoha juurde, mille eelmisel KHN-il esitasin, kuid märgin, et lugedes määrus eelnõud ja määruse eelnõu seletuskirja, ei leia ma sealt vastust kolmele olulisele küsimusele: 1) Kui Tallinna Ringkonnakohtu halduskolleegium on kriisis, millega ma nõustun, siis miks ei suurendata Eesti kohtunike arvu?; 2) Kui ressurss kriisi lahendamiseks tuleb leida kohtusüsteemi seest, siis millistel kaalutlustel on suurim vaba ressurss Tallinna Halduskohtus?; 3) Miks ei lähtu eelnõu ajutise üleviimise ettepanekust? Panin siia juurde ka Tallinna Ringkonnakohtu esimese seisukohast väljavõtte, mille ta esitas eelmisele KHN-le: „saaks seada ka ajaraamid, nt sõnastades vastava nõusoleku andmise nõnda, et Tallinna Ringkonnakohtus järgmise kohtuniku ametikoha vabanemise korral vaadatakse küsimus uuesti üle ja otsustatakse seejärel liigutada vastav (sel hetkel vakantne) ametikoht tagasi sinna, kust see varem võeti.“ Esimese küsimuse kommentaarina toon võrdlusemomentina, et lugesin selle nädala esmaspäevasest Äri- ja Tarbekaitselise ja Digiministeeriumi uudisest, et 2025. aastal tellinud välist õigusabi 450 000 euro eest. Ühe kohtuniku aastane palgakulu on minu teada umbes 100 000 eurot, ehk 4,5 korda väiksem. See on võrdlusmoment selle kohta, millise koormuse see Eesti riigile kaasa tooks, kui Ringkonnakohtu kriisi lahendada sellega, et antakse üks kohtuniku koht juurde. Teiseks, miks ressurss Tallinna Halduskohtust – eelnõu seletuskiri ütleb, et kuigi ka Tallinna Halduskohtus on viimastel aastatel töökoormus püsinud kõrgena, on haldusasjade lahendamise keskmine aeg oluliselt lühenenud ning selle põhjenduseks on joonis 3, mille kohaselt on menetlemise keskmine aeg langenud 154 päevalt 133-le päevale. Täna statistika järgi on see juba 138 päeva. Olen saanud ka meie kohtudirektorilt prognoosi, mis ütleb, et 2026. aasta lõpuks on keskmine menetlusaeg Tallinna Halduskohtus 175 ja 2027. aasta lõpuks 215 päeva, mis on alates 2016. aastast kõige kõrgemad keskmised menetlusajad, lähtudes tänasest kohtunike arvust, kui kohtunike hulk ei vähene. Alates 2018. aastast on Tallinna Halduskohtu jõudlus olnud negatiivne ning selles kontekstis on veidi anomaalia, kuidas see 138 päevane keskmine menetlusaeg on tulnud. Suutsime kohtudirektoriga ainsa selgitusena leida, et 2025. aastal tuli Tallinna Halduskohtusse suur hulk eelisjärjekorras lahendamisele kuuluvaid asju. Näiteks oli 240 Politsei- ja Piirivalveameti taotlust välismaalaste kinnipidamiseks, mis tuli lahendada 48 tunni jooksul. Kõigi nende asjade menetlusaeg oli alla kahe tööpäeva, mis ilmselt mõjutas keskmist menetlusaega, aga ei muuda tõdemust, et muud menetlused ootasid selle taga. Selle prognoosi pinnalt on minu meelest ebatõenäoline järeldada, et Tallinna Halduskohtu keskmine menetlusaeg on oluliselt lühenenud ning õigem oleks olnud öelda, et lähiaastatel see kasvab oluliselt. Toon ka ülevaate uute haldusasjade arvust aastate lõikes. Kõige olulisem on see, et võrreldes 2018. aastaga on kohtuasjade arv 2025. aastaks kasvanud 58%. Käesoleva aasta esimese viie kuuga on saabunud peaaegu 18% rohkem asju kui eelmise aasta samal perioodil. Kui see trend jätkub, kasvab asjade arv aasta lõpuks võrreldes 2018. aastaga 75%, samas kohtunike arv on jäänud samaks. Kui KHN peaks otsustama kohtunike kohtade vähendamise, siis ei ole Tallinna Halduskohtus võimalik tagada korrahast õigusemõistmist mõistliku menetlusaaja tähenduses – jõudlus on juba aastaid negatiivne olnud ning järjest süvenev, mistõttu hakkab Tallinna Halduskohtust lahendi saamine järjest rohkem aega võtma. Kokkuvõttes on see otsustuskoh, kas see on ühiskondlikult oluline probleem. Määruse eelnõu seletuskiri ütleb, et määrusel puuduvad ühiskonna kui terviku jaoks olulised mõjud. Kui KHN eelnõu toetab, siis palun lisada tingimusena juurde Tallinna Ringkonnakohtu esimehe ettepanek, et tegemist on ajutise lahendusega.

V. Kõve: Eelmine KHN ütlesid, et oled koha üle tõstmisega nõus, aga nüüd ütled tegelikult, et ärge toetage.

K. Kruusvee: See on analüüsimata, kas Tallinna Halduskohus on õige koht selleks. Ma ei ütle ei, vaid seda, et me peame arvestama selle tagajärgedega.

Lahkub Liisa-Ly Pakosta.

K. Luha: Lähem veidi kaugemale ja alustan küsimusest, kas me võime kõik tühjad kohad täita Tallinna Ringkonnakohtu halduskolleegiumis. Me lähtume kohtade arvu määramisel siiski piirkonna ja valdkonna töökoormusest. Vaatamata sellele, et meil ei õnnestu kohtusüsteemi tsiviilkohtunikke väga lihtsalt leida, ei tähenda see, et viime kõik täitmata tsiviilkohtunike kohad halduskohtutesse. Kui meil on probleem, et me ei suuda tsiviilkohtunike kohti Viru Maakohtus täita, siis võiks pigem kaaluda nende kohtade üle viimist Tartu, Pärnu või Harju maakohtule, aga kindlasti mitte teise menetlusliiki. Tulles tagasi määruse

eelnõu juurde, siis lähtusime eelmise KHN otsusest, et tõhusaim abi Tallinna Ringkonnakohtule on koha üle toomine Tallinna Halduskohtust. Eelnõu ei lähtu sellest, et Tallinna Halduskohtus on koormus väike ja koha üle viimine ei tekita probleeme, vaid sellest, et praegused menetlusajad seda võimaldavad, lisaks on Tallinna Halduskohus saanud alles hiljuti ühe koha juurde. Vaatasin Tallinna Halduskohtu andmetesse sisse ja olen täiesti nõus sellega, et Tallinna Halduskohtu koormus kasvab. Samas vanade asjade ja pikkade kohtumenetluste osas ei ole olukord halb, aprilli lõpu seisuga on 11 vana asja, mis on valdavalt ühe kohtuniku menetluses. Eelmisel aastal kulus Tallinna Halduskohtus sisuliste lahendite tegemisele keskmisel 262 päeva ja kui arvestada, et umbes 40% asjadest kaevatakse edasi, tähendab see, et suurele osale halduskohtu menetlustele lisandub veel üle aasta menetlusaega ringkonnakohtus. Praegu pakutava määrase muudatusega saaks Tallinna Ringkonnakohtu halduskolleegiumi jaoks muudatuse teha sisuliselt kohe, sest halduskohtus on alates maikuust üks koht vakantne. Juhul kui KHN nõusoleku annab, saab koheselt määrust muuta ja ka konkursi välja kuulutada ning aasta lõpuks on Tallinna Ringkonnakohtus inimene tööl ja menetlusajad hakkavad lühenema. Muudatus võib tõenäoliselt Tallinna Halduskohtus 10–20 päeva võrra menetlusaegsid pikendada, aga kokkuvõttes toob see piirkonna menetlusosalisele kasu, kuivõrd nii palju asju kaevatakse edasi. Me ei loo kohtusüsteemi juurde pikaajalisi kohtunike kohti, kui just ei kaasne sellega ostust teha seda vähendades kohtujuristide arvu.

I. Pilving: Miks ei loo?

K. Luha: Selline on praegu riigi poliitika. Mina ei kujunda poliitikat, vaid rakendan seda. Vastuseks Kaupo kolmandale küsimusele, miks me ei tee määrasega Tallinna Ringkonnakohtu kohta ajutisena: sest seda ei saa ajaliselt prognoosida. Lisaks tekib lähiajal kohtunike arv seadusesse, mis tähendab konkreetset kohtuniku kohtade arvu. Tulevane kohtute nõukogu saab olukorra muutudes kohtade jagunemise üle vaadata, nii nagu see on alati olnud. Siis tuleb aga määrase asemel ette valmistada seaduse muudatus.

K. Kruusvee: Ütlesid, et uusi kohti ei looda põhimõtteliselt juurde, aga varem töid argumendina, et Tallinna Halduskohus sai ühe koha juurde. Mis põhjusel halduskohus toona koha juurde sai?

K. Luha: Te otsustasite, et kahe kohtujuristi töökoha arvelt tuleb uus kohtuniku koht. Hilisemalt ka see enam ei rakendunud, sest teie koosseisus on n-ö "digikohtunik", mistõttu säilisid kohtule kohtujuristide kohad. See oli kohtu jaoks edukas protsess.

K. Kruusvee: Tahtsingi täpsustada, et see koht anti juurde koos rahaga, kohus ei pidanud kahest juristist loobuma ning selle taustaks on, et tegemist on IT kohtuniku kohaga, kelle koormus on 0,25%. Saime küll kohtuniku koha juurde, aga vaataksin ka selle nurga alt, kas see kohtunik ka kohtuniku tööd teeb. Ehk Tallinna Halduskohus ei ole ühte kohtuasja lahendavat kohtuniku kohta juurde saanud.

V. Kõve: Täna on valik, kas toetada ministri määrust või mitte.

J. Sarv: Eelmises KHN-s oli juttu, et halduskohtute ning ka ringkonnakohtute halduskolleegiumite töökoormuse ühtlustamiseks peaks muutma kohtualluvuse reegleid, et oleks rohkem üleriigilist jagamist. See pole ainult asjade arvu probleem, vaid ka asjade spetsiifika ja keerukusastme küsimus, mis on piirkonniti üsna erinevad. Kas selles osas on tegutsetud, et muuta kohtualluvuse reegleid?

K. Luha: Praeguses eelnõupaketis on see muudatus olemas.

V. Kõve: Ennekõike puudutab see vange ja kinnipeetavaid.

K. Kruusvee: Vangid peaksid tasakaalustama Tallinna ja Tartu halduskohtute vahelise koormuse.

V. Kõve: Ringkonnakohtute vahel seda ei ole.

K. Luha: Kaebus edastatakse sinna ringkonnakohtusse, mille piirkonnast see asi alguse sai.

J. Sarv: Arvan, et kohtualluvuse reeglite muutmine võiks olla ulatuslikum.

T. Saar: Siin jääb kõlama justkui, et Tallinnas tahetakse tööd ja Tartus mitte nii palju. See, et Tallinnas on ülekoormus ei tähenda seda, et Tartus oleks alakoormus. Meil on tõesti koosseis mõnevõrra erinev

määruskaebuste ja apellatsioonide suhtes, aga asjade arv kohtuniku kohta on umbes sama. Kui on olnud probleeme Tartu Ringkonnakohtu halduskolleegiumis, siis on olnud vaade pigem selline, et lahendus tuleb leida selle kohtu sees. Õige ei ole ressursi ümberjagamine võrreldes ühte kolleegiumit teise kolleegiumiga teises linnas, vaid võrreldes ühte kohut teise kohtuga.

V. Kõve: Selliseid halbu näitajaid ei ole enne olnud kui praegu Tallinna Ringkonnakohtu halduskolleegiumis.

K. Siigur: Päevakorrapunkti lõpus teeb KHN otsuse ning mina taandan ennast selle tegemisest. Olukorras, kus Kaupo ei saa hääletada, ei ole aus, et mina seda teen. Mina palun seda ettepanekut toetada, millele on väga pragmaatiline põhjus. Ma ei ütle, et Tartu kohtutes ei tehta tööd, ega ka seda, et Tallinna Halduskohtus on ressursi üle, aga selle liigutuse võit, mis saavutatakse Tallinna Ringkonnakohtu halduskolleegiumis, on märkimisväärselt suurem kui kaotus, mis kaasneb Tallinna Halduskohtule – jah, menetlusajad seal natuke pikenevad. Teiseks, kui halduskohtus kohtuniku koht väheneb, siis mõningal määral väheneb seal ka “toodang” ning kaebusi laekub ka ringkonda vähem, mis omakorda annab võimaluse hakata natuke kiiremini jääki lahendama. Mulle meeldib ka lahendus, et see koht luuakse lihtsalt juurde, aga seda ei tule. Kui küsimus on, kas just Tallinna Halduskohtust, siis ennekõike vaatasin ma liigutamisevõimalusi halduskohtute süsteemi sees ning kaks lahendust tundusid arutamiseväärsema. Me töötasime ministriumiga Tallinna Halduskohtu variandiga edasi, kuna eelmisel korral Kaupo pigem toetas seda. Kui ta poleks toona igal juhul seda toetanud, siis oleksin asunud Marioga läbi rääkima. See ei ole parim lahendus, aga halbadest kõige parem.

K. Luha: Praegune lahendus on eelmise KHN jätk, kus oli kaks võimalikku lahendust laual ja siis jäi kõlama otsus lahendada probleem n-ö piirkonna sees. Ma ei nõustu ka sellega, et Tartu Ringkonnakohtu halduskolleegiumis on väike koormus, kuid oleme ühel hetkel otsustanud, et viis kohtuniku on miinimum, mis peab kolleegiumis olema ning sealt kohtade vähendamine oleks väga keeruline. Seetõttu sai edasise arutelu tulemusel välja pakutud selline lahendus. Nõustun, et see on halbadest valikutest parim, mis toob võimalikult lühikese ajaga tulemuse Tallinna Ringkonnakohtu halduskolleegiumisse.

V. Kõve: Kui alustasime seda teemat, siis oli Kaupo nõusolek laual, nüüd seda enam ei ole.

K. Kruusvee: Alustasin sellest, et jään eelmisel korral öeldu juurde. Kui see on halbadest valikutest parim, siis ma aktsepteerin seda, aga minu sõnum on lihtsalt see, et muud variandid on analüüsivõimatu. Minu palve on, et selle otsuse tulemusena arvestame, et Tallinna Halduskohtu jõudlus väheneb ja paneme ajaraami juurde.

M. Vahing: Ärme palun normaliseeri oma sõnavõttudega, et kui statistiliselt on kuskil ülekoormus väiksem, kui mõnes teises kohtus, siis seal on n-ö sanatoorium. Kõik kohtud on ülekoormatud. Olen seda rõhutanud ka kohtute liitmise vaates, et kui me tõstame ühest ülekoormatud kohtust ressursi teise ülekoormatud kohtusse, siis ei anna see tulemust. Palun keskendume lahendustele, mis koormust vähendavad.

V. Kõve: Küsimus on, millega sa võrdled.

I. Pilving: Seepärast ei saagi kohtuid liita, et need asjad peavad jõudma laiemale seltskonnale arutada, mitte ühe kohtu siseselt, kus neid liigutusi on lihtne teha. Probleem on selles, et kohtunike kohti on tervikuna liiga vähe või seadus sunnib kohtuid tegema liiga palju tööd. Kaupo jutu kinnituseks mäletan ka mina, et me ei leppinud kokku, et Justiits- ja Digiministeerium läheb analüüsima ainult ühte lahendust, vaid lubadus oli analüüsida kõiki lahendusi, ka kohtunike kohtade juurde tekitamist. Ega ma ei lootnud, et minister tuleb kohtade juurde loomisega ettepanekuga, aga teisi variante oleks saanud kaaluda küll. Palun toetada ministri ettepanekut, kuna paremat praegu pole, klausliga, et see on ajutine. Pean ühinema Kristjani sõnadega, et olukord on väga murettekitav ja võib lõppeda sellega, et hakkab tulema kahjuhüvitamise kaebusi mõistliku menetlusaaja pikenemise tõttu. Mina ei saa täna öelda, et see aeg seal mõistlik on. Kokkuvõttes võib selline lahendus minna riigile kallimaks maksma kui see, kui oleks aegsasti sinna täiesti uus kohtuniku koht loodud.

V. Kõve: Ivo, kas saab tinglikult nõusolekut anda või ajutiselt? Seadus näeb ette, et anname nõusoleku või mitte.

I. Pilving: Arvan, et piisab sellest, kui avaldame meelsust, et see asi tuleks üle vaadata.

V. Kõve: Teeme deklaratsiooni juurde, aga minister ei saa nõusolekut tingimuslikult kehtestada.

A. Uritam: Toetan mõtet, et võiks olla ühtne seisukoht, et tänane kohtunike arv ei ole juba ammu piisav. Täna on Harjus kaks kohtunikku esitanud lahkumisavalduse töökoormuse tõttu. Tean ka, et Tallinna Halduskohtu kolleegide seisud on keerulised. Igas kohtus on tuntav ülekoormus, ükskõik kuidas statistikat vaadata. Kas me ei võiks panna lauale ka mõtteid selle kohta, miks ei saa ressursi leida Tallinna Ringkonnakohtu seest? Neid argumente pole täna kuulnud. Need on küll provokatiivsed mõtted, aga miks me näiteks kriminaalkolleegiumist kedagi ajutiselt üle ei tõsta või esimees ei tööta põhimõtteliselt täiskohaga nagu Tartu Ringkonnakohtus Tiina Pappel töötas. Minu mõte on, kas me saame tuua välja argumente, et täna ei ole isegi kohtu seest võimalik ressursi leida?

A. Asi: Kas saan õigesti aru, et tegelikult pole tehtud statistika vaatest analüüsi selle kohta, kust on kõige mõistlikum see koht hetkel võtta ning laual on vaid see lahendus?

K. Luha: Ei, kohtusüsteemi üleselt ei ole koormust analüüsitud.

A. Asi: Ehk me ei tea, kas see on halbadest valikutest kõige vähem halb.

M. Truu: Loodan, et jätkub protsess, kus vaadatakse üle üleriigilise jagamise võimalused ja seda kas muuta kohtualluvust, mis päriselt võimaldaks edaspidi teistmoodi neid küsimusi lahendada, kui mõni kohus hätta jääb. Praegu on suhteliselt ainuke variant hakata kohtunike kohti jagama, mis loob praegusele paindumatule süsteemile olukorra, kus saame alati vaid tagantjärele reageerida, mitte õigeaegselt. Kui praegune reform läbi läheb, siis peaks menetlusseadustega ikkagi edasi tegelema. Erinevate kohtute statistika võrdlemine ning selle pinnalt järeldamine, kas ja kui palju kuskil tehakse tööd või mitte, on libe tee ja sellest võiks hoiduda. Meil on teada probleemkohad, ning praegu välja pakutud lahenduse kasuks räägib ka see, et proportsioon Tallinna Halduskohtu ja Tallinna Ringkonnakohtu halduskolleegiumi vahel muutub, mida peab paremaks saama. Seda on nähtud ka ühe põhjusena, miks see pudelikaal on üldse Tallinna Ringkonnakohtusse tekkinud.

V. Saarmets: Kaupo tõi ühe aspektina välja, et asjade arv tõuseb. Kui Tallinna Halduskohtus asjade arv tõuseb, siis tõuseb ka meil ringkonnakohtus. Asjade üleriigiline jagamine on tuleviku teema, aga see ei aita vähendada jääki, mis tuleb ära likvideerida ning kus ümber pole midagi jagada. Palun ka toetada.

V. Kõve: Seisukohad on öeldud. Ministri määruse osas on küsimus, kas anda nõusolek või mitte. Klausli osas võime meelsuse eraldi formuleerida, aga hääletused tuleb lahus hoida.

K. Kruusvee: Ma mõõnan, et määrust on keeruline teha ajutisena, aga see ei olnud ka ringkonnakohtu esimehe ettepanek. KHN võiks võtta seisukoha, et kui järgmine ringkonnakohtu koht kaob, siis arutatakse siin samas KHN-is uuesti määruse tagasipööramist, kui see täna nii otsustatakse.

K. Luha: Selle lisaklausli saab eelnõu seletuskirja sisse kirjutada, kuid määramisesse ei saa seada tingimusi ja tähtaegu, sest me ei saa prognoosida, millal Tallinna Ringkonnakohtu halduskolleegiumi täiendava koha vajadus ära langeb.

Liitub Liisa-Ly Pakosta.

V. Kõve: Määruses on kaks punkti ning määruse kehtestamiseks on vaja KHN-i nõusolekut. Kes toetab nõusoleku andmist?

KHN-i liikmed hääletavad justiitsministri 27. oktoobri 2005. a määruse nr 47 muutmise osas.

Poolt: 8

Vastu: 1

V. Kõve: Hääletustulemus ei tähenda, et probleem oleks lahendatud.

K. Kruusvee: Jään selle juurde, et ma mõtlen riigimehelikult, aga ma pean ka enda kohtu seisukoha esitama.

V. Kõve: Midagi peab edasikaebamiste osas ette võtma, arvestades, et tsiviilajades on edasikaebamisi 5% ja haldusajades 38%. Praegu on meil Eestis üle aegade tugevaim halduskohtunike koosseis ning nad ei vääri seda 38% kaebusi.

I. Pilving: Toetan, et võiks olla rangemad piirangud ringkonnakohtusse edasi kaebamiseks.

Tallinna Halduskohtus olukorra muutumise korral tõstatatakse uuesti ministri määruse muutmise vajalikkuse küsimus.

Otsus: KHN annab nõusoleku justiitsministri määruse nr 47 „Maa-, haldus- ja ringkonnakohtu kohtunike ja kohtunikuabide arv ning jagunemine kohtumajade vahel“ vastavalt muutmiseks seoses Tallinna Ringkonnakohtu kohtunike arvu suurendamisega ühe võrra.

5. KHN-i soovitude muutmise seoses Riigikohtu halduskolleegiumi otsusega nr 3-22-2263/35 – KS § 41 lg 3 p 4 alusel – Riigikohus, Ivo Pilving

I. Pilving: KHN on kinnitanud meediasuhtluse juhendi, kuid vahepeal on elu läinud rangemaks ning ennekõike on isikuandmete teemal arusaamad muutunud ning muutunud on ka kohtupraktika. Kõige viimane Riigikohtu halduskolleegiumi otsus, mis puudutas kriminaaltoimiku avaldamist, tõlgendas seadust lahknevalt KHN-i kinnitatud juhendist. Seega tuleks juhend kaasajastada. Valmistame muudatused rahulikult järgmiseks korraks ette.

V. Kõve: Mis on põhiline teema?

I. Pilving: Lähtealused on täiesti teised. KHN-i soovitudes on, et kohtutoimik on avalik ning kuigi ma ise toetan seda, kuivõrd kohus peaks olema nii avalik kui vähegi võimalik, siis isikuandmete kaitse reeglid ei võimalda seda. Peame seda teiste lähtealustega reguleerima selliselt, et seal on isikuandmete piirangud ja need tuleb üle kontrollida, kuni selleni välja, et avaliku teabe seaduse järgi on kohtu esimehe otsustada toimiku juurdepääsupiirangu mahavõtmine. Praegu võib juhendi järgi seda otsustada asja lahendav kohtunik või kohtuametnik. Ma toetaksin ka võimalikult madalat otsustustaset, aga avaliku teabe seadus reguleerib seda täna nii. Kõiki detaile pole mõtet ette kanda. Me ei taha, et kohtute eelarvest läheks raha kahjuhüvitamiseks, kuna juhendis on teisiti kirjas kui seaduses. Katsume ülemineku üle elada ja lähtume seadusest ning kui vaja võime teha Riigikohtu poolt memo, kus meie vastuolusid näeme. Küsimus on, kes selle eelnõu kokku paneb.

V. Kõve: See pole ainuke asi, seal on ka jõustamata lahendite avalikustamine ja mitmed muud asjad. Seni on öeldud, et ootame ära kohtumenetluse avalikkuse eelnõu. Riigikogus on kriminaalmenetluse osas muudatusettepanekud esitatud ning pakkusime välja ka tsiviilis tuua sinna lahendi avalikustamine peale. Loogiline on oodata, kas need muudatused tulevad, ja siis võtta juhend tervikuna ette. Praegu tuleks selgitada, et need soovitusel on vastuolus päris mitmes punktis.

I. Pilving: Tunnistame juhendi kehtetuks ja elame seaduse järgi. Mis abi on meil sedasi antud juhendist.

V. Kõve: Tuleks muudatused ära oodata ja sügisel see ette võtta. Kristi võib seda vedada.

L.-L. Pakosta: Meil töötab väga hästi Andmekaitse Nõukoda, kus me lahendame järjest selliseid küsimusi, kus ühiskonnas on mingi probleem ning andmekaitse vaatevinklitest erinevaid seisukohti. Selleks, et erinevaid osapooli mitte koormata, sh kohtuid, on kõik osapooled laua taga ning tehakse otsused, kuidas üht või teist asja lahendada tuleb. Kohtusüsteemi esindab Nele Siitam ning samuti on seal esindatud ka näiteks Tartu Ülikool, Õiguskantsleri Kantselei, Andmekaitse Inspeksioon, Eesti Advokatuur, Andmekaitse Liit. Nõukoda töötab hästi. Otsustasime nüüd suvel mitte koguneda, kuid kui te suudate probleemkohad sõnastada, kus on vaja õiguslikku kindlust juurde, siis me saame seda arutada. Eesmärk on leida töötav lahendus, millega kõik on nõus.

V. Kõve: Andmekaitse teemadel on palju erinevaid arusaamasid. Toon näitena eilsest Balti ülemkohtu aruelust, et leedukad löövad jõustamata kohtulahendite puhul asja kaheks, kus üldisele avalikkusele hoitakse jõustamata lahendid kinni, aga valitud litsentseeritud ning kontrollitud ajakirjanikele antakse täisotsused kätte, kes hoiavad saladust.

A. Asi: Palun KrMS-i osa üle vaadata, et ei tekiks AvTS-iga vastuolusid. Kriitiline pole lahenditega tutvumine, vaid just toimikutega. Üks asi on toimikud, mis on kohtus arhiveeritud ning teiseks need, mis on prokuratuuris, ehk materjalid, mis ei jõuagi kohtusse. Need on sama kriitilised. Ka see pool tuleb andmekaitse süsteemi valguses läbi mõelda, et mida ja mis tingimustes peab avalikustama.

V. Kõve: Häda seisneb selles, et neid analüüse tehakse kaua.

L.-L. Pakosta: Selleks see Andmekaitse Nõukoda ongi. Kas jutt käib Meedia Liidu esitatust?

A. Asi: Ei, See puudutab ringkonnakohtu istungeid.

V. Kõve: Neile ei meeldinud, et kohus kirjalikult lahendab.

A. Asi: See oli üks väike etapp, minu murekoht oli laiem.

L.-L. Pakosta: Ikka sama asi siis. Meil läks selle osas Andmekaitse Nõukoja protokoll kirja, et seal ei saa täis avalikustamist andmekaitseliste seisukohtadele teha. Riigikogu on arvanud, et ajakirjanikele tuleks vastu tulla ning see vastutuleku koht saaks olla selline, et kuna ajakirjanike soov oli näha, kuidas ringkonnakohus parandab õigussüsteemi süsteemseid vigu, siis tehakse kompromisettepanek, et on võimalik avalikustada kohtueelsest menetlusest ringkonnakohtu olulisi lahendeid üksnes selles osas, mis puudub vaid menetluslikku poolt, ilma inimeste nimedeta.

A. Asi: Ka tõendid. Kui räägime kohtumenetlusele eelnevast faasist, siis meil on KrMS-is säte, et selles faasis avalikustab tõendeid prokuratuur ning sellega ei tohiks vastuollu minna – ehk mingid asjad ei tohi valel hetkel välja minna.

Lahkub Marju Agarmaa.

L.-L. Pakosta: Pigem oli Andmekaitse Nõukoja seisukoht, et kohtueelne menetlus ei käi kohtumenetluse avalikustamise klausli alla ja peaks olema nii kinni kui võimalik.

V. Kõve: Seaduseandja valikuid on seega vaja teha. Probleeme on kaks. Ühelt poolt see, mida Riigikohtu halduskolleegium ütles ning mida tuleb järgida kohe, sõltumata juhendist. See tuleb selgeks teha ka pressiesindajatele ja võib olla ka mingi teavitus teha. Teine asi on, millal ja kes võtab selle juhendi tervikuna ette. Selleks isikuks võiks olla Kristi.

K. Kirsberg: Oleme seda tegelikult juba kolm korda ette võtnud ning pausile pannud. Tõepoolest lisaks Ivo öeldule on ka jõustumata lahendid need, millega kõige rohkem kokku puutume. Ehk punkt 3.7.1 tuleb kooskõlla viia ning ka päris algus, et kes ajakirjanikega suhtlevad, ehk ka praktiline pool on jäänud ajale jalgu. Tegelikult tuleks kõik punktid üle vaadata.

V. Kõve: Sellega võiks sügisel tegeleda. Loodetavasti tulevad KrMS-i muudatused jaanipäevaks ning siis on lisaks halduskolleegiumi seisukohale juhendi ülevaatamiseks baas olemas. Halduskolleegiumi seisukohta tuleb levitada.

K. Kirsberg: Kõik pressiesindajad teavad seda.

V. Kõve: Võtame sügisesse plaani.

Lahkub Mart Einasto.

Otsus: KHN-i soovitusel kohtute meediasuhtluseks vaadatakse tervikuna üle ja muudatused valmistatakse ette 2026. a sügiseks.

6. **Muud teemad (Riigikohtu esimehe Riigikogule esitatava ettekande tutvustus; õigusabikulude väljamõistmine; töökoormusmetoodika teemad) – KS § 41 lg 3 p 3 ja 4 alusel** – Riigikohtu esimees Villu Kõve; Eesti Advokatuur esimees Imbi Jürgen; Justiits- ja Digiministerium, Külli Luha

K. Luha: Menetluste mõõtmisest saab 2. juunil aasta. Aasta tagasi olin siin oluliselt positiivsemalt meelestatud, lootes, et 80–90% kohtunikest ja kohtujuristidest asub menetlusi mõõtma, kuid seda me saavutanud pole. Küll aga on meil arvestatav hulk mõõtmisandmeid menetluste kohta. Kohtusime 8. mail metoodika töörühmaga ja tegime kümne kuu mõõtmiste pinnalt näidisasjade analüüsi. Alates tänasest on see ka kohtute siseveebist kõigile kättesaadav. Analüüsi eesmärk oli näidata, et mõõtmine on väärtuslik ja vajalik ning et nende andmete hilisem menetlusstatistikaga sidumine annab väärtuslikku infot selle kohta, mis meil menetlustega toimub.

V. Kõve: Kuidas edasi?

K. Luha: Me mõõdame täies mahus edasi. Otsustasime 8. mai kohtumisel, et praegu mõõtmiste hulka ei vähendata. Mingist hetkest, hiljemalt sügisel, lepime kokku, et uusi mõõtmisi enam juurde ei võeta ning lõpuni mõõdetakse need menetlused, mis on juba töös. Sügisel hakkame ka sisuliselt arutama, kuidas metoodikat muuta.

L.-L. Pakosta: Kuidas käib advokatuuris töötundide mõõtmine ja kohtutes asja raskuse mõõtmine olukorras, kus inimesed kasutavad tehisaru? Kui ma vaatan enda töömustrit muutumist, siis osades töötundides on täiesti ära kadunud varem tehtu ning efektiivsuse muutus on suur. Kui näiteks üks kohtunik kasutab tehisaru ja teine mitte, siis võib ühe ja sama asja lahendamiseks kuluda erinev aeg. Kuidas te seda arvestate?

L. Naaber-Kivisoo: Arvestades seda, et me ei saanud riskihinnangut enne kui märtsis ja raha nende litsentside jaoks eraldatud ei ole, siis oleme pidanud tegema koostööd Riigikohtuga ning Copiloti projekt algab juunis. Harju Maakohtus andsime litsentsid aprilli alguses, seega meil ei ole praegu seda võrdlusk kohta. Ametlikult me ei kasuta tehisaru ning esimesed litsentsid sai soetatud alles aprillis.

L.-L. Pakosta: Kas mõõtmismetoodika ei lenda sellega õhku?

K. Luha: Mõõtmise andmed on personaalsed. Kui me teame, et keegi kohtunik hakkab mingist hetkest oma töös olulisel määral tehisaru kasutama, siis me saame selle märkuse endale teha ja vaadata kas mõõtmisandmed on muutunud. Praegu ei arveta mõõtmise metoodika tehisaruga. Meil on aasta mõõdetud ja pool aastat veel minna ning enamus sellest on tavapärane, mitte tehisarupõhine tegevus.

A. Asi: Meil on AI osas ju luba alles testperioodiks, mingeid põhimõttelisi hindamisi ei tasu veel teha.

V. Kõve: Järgmisena Imbi tõstatatud teema menetluskulude väljamõistmine vastaspoolelt, sh riigilt.

I. Jürgen: Tegin ettepaneku, kuna teema, mis meedias üles tuli, on advokaatide jaoks terav ning see käsitus puudutab meid. Sellel teemal on pikk ajalugu, mis vajab süsteemset lahendamist ning ettepanek on sellega algust teha. Probleem seisneb selles, et menetluskulud on sageli poolte jaoks prognoosimatud, kohtupraktika kulude väljamõistmise osas on ebaühtlane ning menetluskulude teemale kulub ka kohtutel ebaproportsionaalselt palju aega. Avaliku võimu vastu kohtusse pöörduja kulud jäävad sageli suures osas tema kanda isegi kui otsus on tema kasuks. Need on olulised probleemid ning tahaks alustada selle lahendamist. See nõuab, et advokaadid ja kohtud astuvad dialoogi, kuid minu ettepanek oleks, et Justiits- ja Digiministeerium võtaks selle probleemi üles, kuna mulle tundub, et seda ei saa entusiasmi pealt lahendada nii, et advokatuur tuleb oma muudatusettepanekutega ja teeme kohtutega ümarlaua. Siin on vaja teha probleemi kaardistus, uurimaks, kas probleem on õigusaktides või menetluspraktikas. Meie hinnangul on probleem suuresti menetluspraktikas. Ma leian, et see ei ole kindlasti advokaatide probleem, vaid menetlusosaliste ja ka kohturessursi probleem. Seega teema tuleks võtta fookusesse ning advokatuur saab oma sisendi anda. Kas oleks võimalik pühendada sellele ka Justiits- ja Digiministeeriumi ressursi, näiteks tellida analüüs? Võib olla ei ole väga suuri asju vaja teha ja saab alustada lihtsamatest sammudest, kuid selleks oleks vaja teha probleemikaardistus ning lahendusvariantide kaardistus ja nende pinnalt midagi välja pakkuda. Mulle tundub, et see ei ole advokatuuri probleem, vaid suurem, ja väärib pühendumist. Kuidas Justiits- ja Digiministeerium sellesse suhtub ja seda olukorda näeb? Reformi töögrupis arutati mitmeid TsMS-i muudatusi, kuid need on tänaseks eelnõust välja jäänud ja tuleks kuidagi komplektis üles võtta. Erisused on ju ka haldus-, kriminaal- ja tsiviilkohtumenetluse vahel.

V. Kõve: Sellest, et kohtutele on väga laiad piirid pandud ning kõik võiks olla täpsem, on mitmeid aastaid räägitud, aga kuskile pole jõutud. Kõigepealt tuleks teha korralik õigusvõrdlus ja analüüs teiste riikide

kohta, et sealt hakata valikuid lauale tooma. Kas minna täpsustatud teed või näha ette piiranguid. Teema on oluline ning seda on vaja seaduses täpsustada, ning valikud lauale tuua. Justiits- ja Digiministeerium on järjeest erinevaid analüüse tellinud – kas võiks tulla kõne alla, et ministeerium veaks seda?

Lahkub Priit Kama.

I. Pilving: Nõustun Imbi öelduga, probleeme on ning kulud on ilmselt jäämäe tipp. Valdav probleem on, et menetluskulud on liiga pikad, nii need, mida kohus genereerib, kui ka menetlusosaliste koostatud. Haldusajades hakkab see pihta juba haldusasutustest. Nii peab ka advokaat pikale dokumendile pikalt vastama. Väljamõistetavatesse kuludesse jookseb väga palju tarbetut bürokraatiat sisse. Kui see tee ette võtta, siis mitte raviga sümptomeid, vaid vaadata, kuidas saab menetluskulud mõistlikuks ning kindlasti on kohtul võimalik rohkem ära teha, andes menetlusosalistele suunised, millele keskenduda ja mida kõrvale jätta. Ma pole advokaatide vastu, et ärme neile menetluskulusid välja mõista, aga teistpidi ei saa ka olla nii nagu Imbi vihjas, et palju on olukordi, kus vastaspool on riik ning kui juhtumisi keegi kohtus võidab, siis kõik on kaebaja kätes, et ükskõik kui palju inimene raha välja on käinud, siis kõik tuleb alati tagasi. Kui meil õnnestub ettenähtavust suurendada, siis see on hea, aga turg ei saa asja paika panna, sest kui kohus midagi teiselt poolelt välja mõistab, ei ole see turu küsimus vaid võimustruument. Võimu teostame me täpselt nii palju, kui see on põhjendatud ja vajalik proportsionaalsuse põhimõtte järgi, eriti kui seal on eraisikust menetlusosalise rahakott mängus. Vaataks asja laialt, rahulikult ning hoiduks meediasõjast. Olen valmis panustama.

A. Uritam: Võiks analüüsida teiste riikide olukorda, aga kas ei saaks leida ressursi Riigikohtule, et teha meie enda kohtupraktikas menetluskulude analüüs, et vaadata, kas sealt joonistuvad välja probleemkohad, trendid või on võimalik järeldada, et kohtupraktika on sedavõrd ebaühtlane, et see on õigusnormides kinni. Me ei tea praegu, kus eri menetlustes käärid jooksevad, seda pole minu meelest eraldi analüüsitud. See oleks hea lähtepunkt mõistmaks, kust ja millest see alguse on saanud. Nõustun, et kohtus on menetluskulude temaatika ebaühtlane. Seaduse kohaselt peaks maakohtus vähemalt tsiviilasjades olema diskretsioon ning ringkonnakohtus peaks sekkuma, kui diskretsioon on ületatud, kuid paraku reeglina see siiski nii ei ole. Ringkonnakohtus tõmmatakse menetluskulusid teinekord sada eurot siia või sinna poole, mis pole mõistlik. Teisipidi on kohtupraktika läinud pigem seda teed, et lehekülje pikkuse järgi hinnatakse advokaadi tööaega, mis võiks advokaadil olla mõistlikult kulunud, mis on vale. See on ringiga tagasi toonud sellele, et mida pikem dokument, seda parem ning on suurendanud ebamõistlikult menetluskulude mahtu *copy-paste*-toimingutega ning täna on sinna lisandunud ka tehisarv koostatud dokumendid. See võiks olla algusest peale kokku lepitud. Ehk tuleks teha ka siseriiklik analüüs ja leiaks Riigikohtule ressursi, sest Riigikohtu analüüsid on olnud väga kvaliteetsed.

V. Kõve: See on suur tehniline töö, mis tuleks ära teha, ja meil ei ole neid inimesi. See tuleks sisse osta.

A. Uritam: Leian, et siseriiklikku kohtupraktikat analüüsima me seda lahendust ka ei leia.

V. Kõve: Võiks kuskilt peale hakata ning vähemalt välisvõrdluse ära teha, et valikuid lauale saada.

V. Peep: Menetluse kiirendamise eelnõus on ka toimekonnast tulnud advokatuuri esindaja osavõtul genereeritud mõtteid, mis tõmbavad kokku menetluskulude pingpongitamist, ühes astmes üks nimekiri, ja ka vaidlustamist.

V. Kõve: See ei muuda aga põhiolulist.

V. Peep: 4–5 aastat tagasi oli üleval teema, kas advokaat ja kohtute esindajad saavad omavahel vaadata standardiseeritud tüüpjuhtumite soovitusi.

A. Uritam: Samamoodi ka menetluskulude mahupiirangud, mida ei tohi kuidagi karta. See on paljudes riikides ja Euroopa institutsioonides nii.

V. Kõve: Küsimus, kas Justiits- ja Digiministeeriumis ollakse valmis sellega tegelema? See on pika vinnaga teema, mis hoiaks kokku ka riigi raha. Alustaks kuskiltki.

L.-L. Pakosta: Dokumendipikkuse piir – miks pole praeguses eelnõus – osad teist ütlesid, et see on põhiseadusevastane ning inimene peab saama kohtule oma muret rääkida nii pikalt kui ta tahab. Me

oleme valmis sellega eraldi eelnõuna edasi minema, kui Riigikohus ütleb, et see pole põhiseadusvastane. Tõsi, et paljudes riikides seda kasutatakse, sh Euroopa Liidu Kohtus on dokumendi pikkuse piir kuni 15 lk. Mina peaksid dokumendi pikkuse piiri mõistlikuks. Natuke lisatööd aga ruttu tehtav oleks näiteks see, kui kusagil pool aastat riputavad kõik kohtud avalikku andmebaasi üles, kuidas tasud jaotati, ja sealt tekib muster, mida saavad kõik vaadata. Teine võimalus on lähtuda Saksa mudelist, kus tasud on reguleeritud tasutabelitega ning konkreetset liiki kohtuasjades ette kindlaks määratud. Saksamaal on sellist lahendust põhjendatud vajadusega tagada menetluskulude prognoositavus ja vältida olukorda, kus kulud muutuvad poolte jaoks ebamõistlikult suureks. Nii saab kohtusse pöördumisel paremini hinnata asja perspektiivi ning arvestada teisele osapoolale makstavaid võimalikke kulusid. Vaadake sakslaste seadus ja tasude tabel üle, kui see on okei, siis see on ka tehtav selle Riigikogu koosseisu juures. Kolmas abi võimalus, mis ei nõua seaduse muudatus, on teha üleriigiline juhend, aga seda keeruline teha ilma praktikata. Kaks küsimust – kas on olemas kindlus, et Riigikohus ei tunnista dokumendi pikkuse piiri põhiseadusevastaseks, mis juhul oleme valmis seda tegema ja teine variant on vaadata Saksa varianti ja hinnata, kas see sobib, kui ei, siis ka põhjendada.

V. Kõve: Lehekülje pikkus pole tee, kuhu tahaks seaduse tasandil minna. Saksa versioon on detailne, nõuab väga suurt arutamist ja on väga keeruline ning on ka varem arutatud. Küsin, kas oleks võimalik leida mingi vahepealne variant. Seepärast oligi juttu teha ettepanekute saamiseks võrdlus teiste riikide pinnalt. See pole kiiresti tehtav asi ning on vaja rahulikult mõelda, kuidas asja teha.

A. Uritam: Meil oli sarnane tabel, aga nende regulatsioonidega on nii, et elukallidus läheb selles osas lihtsalt eest ära.

V. Kõve: Kas Sa ei ole nõus, et ministeerium võtab selle teema ette? Küsimus on õigusloomine.

L.-L. Pakosta: Ma pakkusin variandid. Me peame mingi sisendi saama.

V. Kõve: Käigu pealt ei ole meil laiemat võrdlusbaasi. Saksa seadus ei ole ainus variant.

L.-L. Pakosta: Ma ütleks, et Saksa seadus koos elukalliduse indeksiga on tehtav.

J. Sarv: Mul on küsimus advokatuuri esindajale. See, kui palju menetlusosalisel reaalselt kulub õigusteenusele, on suurel määral mõjutatud õigusteenuse turuhinnast, mis kujuneb pakkumise ja nõudluse vahekorra. Kui vaadata Euroopa Komisjoni igal aastal väljaantavat tulemustabelit, siis seal on üks tabel ka selle kohta, kui palju on ühes või teises riigis advokaate 100 000 elaniku kohta – Eesti on olnud pidevalt tabeli lõpus, kusagil 80–90 advokaati 100 000 elaniku kohta.

V. Peep: Meil pole advokaadi monopoli.

J. Sarv: Kas see on põhjus, miks Eestis on advokaatide arv nii väike?

I. Jürgen: Ma ei tea, Eestis ongi vähe inimesi. Eesti Advokatuuris on pääs ametisse vaba ning tuleb vaid eksam ära teha. Ma ei tea, miks huvilisi rohkem pole. Saksa seadusele paneksin väikese piduri peale. Ma tean, et praegu on Euroopa Kohtus lahendamisel vaidlus, kus on leitud, et Saksa seadus ei ole õiguspärane ja piirab liigselt. Minu küsimus oli, kas me võtame teema ette või seda peab lahendama sedasi, et advokatuur püüab kuidagi mingisuguste ettepanekutega välja tulla ja võib-olla keegi kuskil vaatab või on see teema, millega peaks tegelema ministeeriumi tasemel.

L.-L. Pakosta: Me ootaksime ikkagi sisendit.

I. Jürgen: Selle sisendini jõudmine on keeruline. Meil ei ole ressursi andmeanalüüsi tegemiseks.

L.-L. Pakosta: Saaksime kohe teha seda, et kõik kohtud paneksid kindlas keskkonnas tabelisse väljamõistetavad kulud, et tekiks muster ning faktipõhine andmestik. Sellega peaksid kohtud aga nõus olema, kuna see töötab vaid siis, kui kõik seda täidavad. Selle kulu võime enda peale võtta, et vastav keskkond valmis teha.

V. Kõve: Kas saame õigesti aru, et võrdlevat analüüsi sa praegu ei toeta?

L.-L. Pakosta: Teiste riikide võrdleva analüüsi teeb ChatGTP ära. Analüüside tegemine ei ole mõistlik, kui ei tea, mida tegelikult tahad. Meil ei ole andmestikku. Keegi peaks mõõtma seda käsitsi. Lihtsam on tekitada keskkond, kus saab võrreldava andmestiku kätte. Oleme valmis aitama, kui on selge, mida täpselt teha.

Lahkub Liisa-Ly Pakosta.

A. Kiviberg: Põhiseaduskomisjoni huvitab see teema väga.

I. Jürgen: Hakkame kuskilt otsast minema, sõnastame probleemid ja püüame andmeid koguda. Tõsi on Anu öeldu, et vaja on andmeanalüüsi, saamaks teada, mis see tervikpilt on.

V. Kõve: Küsimus on, mida täpselt vaadata, kui kohtuasjad ette võtta ja mis järeldusi nende pinnalt teha saab.

A. Uritam: Ministri pakutud lahendus ei tööta, kuna siis peab kohtunik hakkama asju sisestama (mida taotleti, palju taotleti, palju maha võeti jne), mis võtab tohutult aega ning seejärel hakkab ringkond seda omakorda tegema. Seda analüüsi tuleb teha olemasoleva kohtupraktika pinnalt.

V. Saarmets: Äkki advokatuur tellib ise analüüsi, nt õigusvõrdluse teemal.

V. Kõve: Äkki ministriga uuesti rääkida ja teda veenda. Teema väärriks korralikku võrdlust.

I. Pilving: ChatGTP ei ütle kindlasti, kuidas saaks töö vähendada. Üritame vastastikku üksteist üle trumbata sellega, kes kirjutab rohkem. ChatGTP on osa probleemist, mitte lahendus.

I. Jürgen: Meie jaoks on see probleem ning peame juhatuses arutama, kas me suudame ressursi leida. Advokatuuri eelarve on 1,2 miljonit, millega me peame kõik ülesanded ära täitma. Meie eelarvest korralikuks analüüsiks raha leida on väljakutse. Küllaga suudame me probleemid ja lahendusvariandid lauale panna ning tuleme teemaga uuesti välja.

V. Kõve: Kohtud on valmis kaasa mõtlema.

K. Siigur: Ilma suurema analüüsita saaks eks küsida infot ka teiste riikide käest. Ennekõike, kuidas on saavutatud see, et osatakse kulusid prognoosida. Põhiprobleem pole, et õigusabikulud on liiga suured, vaid nende etteprognoosimatus.

V. Kõve: Seda enam, et Euroopa Kohus on öelnud, et kui lihtsalt tunnitasu kokku leppida, ilma prognoosi tegemata, siis see võib olla vastusolus direktiiviga.

Järgmiseks Riigikogu ettekande tutvustus – mul on kaks ettekannet. Numbrid paremaks ei lähe. Kavatsen kasutada liri näidet, kus nemad suudavad saada hakkama alla 200 kohtunikuga 5,4 miljoni inimese korral. Ka lätlased aru saanud, et nende 500 kohtunikku on liiga palju. Küsimus on, mida saab kohtusüsteemis teisiti teha. Meil tuleb välja Riigikohtu aastaraamat, kus on kolleegiumite ülevaated, mis võiks ka edaspidi olla parlamendiettekande üheks osaks. Lootus Riigikogule on, et need käimas olevad reformid saaksid valmis tehtud, sh suruda juurde kohtumenetluse avalikkust ja lepitusmenetlust ning et kohtuid usaldataks rohkem menetlusviiside tähtaegade osas, ega pandaks menetlusseadustikes kõike detailselt kirja. Meie spetsiifiline mure puudutab põhiseaduslikkuse järelevalve menetluste ja valimiskaebuste rohkust. Ideaalis saadaksin need halduskohtusse.

L. Naaber-Kivisoo: Kohtute täiskogu ettekande osas on palve hoida tooni positiivses suunas. Paljud kohtunikud tajuvad, et nad on oma töökoormuse murega üksi ning kuskilt toetust ei tule. Palve on püüda jätta mulje, et iga üksik kohtunik ei ole kehvades näitajates süüdi. See olukord peegeldub ka kohtusüsteemi kandideerijates.

V. Kõve: Huvitav on, et kohtuniku palk on meil täiesti konkurentsivõimeline võrreldes teiste riikidega. Vestlused lahkujatega on näidanud, et neile ei meeldi töökorraldus või sisu ning iseseisvus on vähe. Meie süsteemi häda on reeglite ja erinevate sissekannete tohtu armastus. Töös tuleks ümberkorraldusi teha.

Järgmine KHN ei tule enam selles koosseisus, kuivõrd praeguste liikmete volitused lõppevad. Kiidan kõiki osalejaid ja tänan tehtud töö eest!

Otsus: KHN võtab informatsiooni teadmiseks.

Istungi lõpp 22.05.2026 a kell 15.11

/allkirjastatud digitaalselt/

Villu Kõve
Juhataja

/allkirjastatud digitaalselt/

Signe Talalae
Protokollija